

Analiza kosovskog obrazovnog sistema

Autor: Luljeta Aliu



KOSOVA
koje hocemo

**FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG**

 **inject**
Initiative for
Justice and Equality

The views expressed in this publication are not necessarily those of the Friedrich Ebert Foundation or of the organizations for which the authors work.

The publication is available online at
www.fes-kosovo.org

SADRŽAJ

1/ UVOD	7
2/ ORGANIZACIJA OBRAZOVNOG SISTEMA NA KOSOVU	12
2.1 Pravni i institucionalni okvir	14
3/ STRATEŠKI PLAN OBRAZOVANJA 2017–2021: CILJEVI I IZAZOVI	17
3.1 Učešće i sveobuhvatnost (inkluzija)	18
3.2 Upravljanje obrazovnim sistemom	19
3.3 Obezbeđenje kvaliteta	21
3.4 Stručni razvoj nastavnika	23
3.5 Nastava i učenje	25
3.6 Stručno obrazovanje i osposobljavanje	27
3.7 Visoko obrazovanje	30
4/ PREDŠKOLSKI NIVO	33
4.1 Broj predškolskih ustanova	34
4.2 Geografsko raspoređivanje predškolskih ustanova	34
5/ INSTITUCIONET ARSIMORE NË NIVELIN PARAUNIVERSITAR	38
5.1 Broj učenika prema nivoima	39
5.2 Broj institucija prema nivoima	43
5.3 Geografsko raspoređivanje škola	45
5.4 Učenici koji završavaju 9./10. razred, Gimnazijalci	45
5.5 Učenici u gimnazijama i stručnim školama	46
6/ VISOKO OBRAZOVANJE	49
6.1 Broj javnih i privatnih univerziteta	52
6.2 Privatni koledži	60
6.3 Broj učenika i studenata na svim nivoima u javnom i privatnom obrazovanju	64

7 / NASTAVNI PLANOVI I PROGRAMI /KURIKULUM/ (OD 6. – 12. RAZREDA): KAKO SE OSPOSOBLJAVA UČENICI O DEMOKRATSKOM ŽIVOTU I TRŽIŠTU RADA?	— 65
8 / PRUŽANJE SAVETOVANJA ZA KARIJERU	— 71
9 / REZIME I PREPORUKE	— 72
10 / REFERENCE	— 75

PREDGOVOR

Pre šest meseci Fondacija Friedrich-Ebert (FES) podržala je osnivanje pokreta civilnog društva koji se fokusira na potrebe i želje građana da imaju bolje perspektive u svojoj zemlji: "Kosovo koje želimo".

Ovaj pokret okuplja organizacije civilnog društva, sindikate i partije koje su zainteresovane za aktivno učešće u angažovanjima za više socijalne sigurnosti, bolje obrazovanje, više radnih mesta i bolji i stabilniji administrativni i pravni okvir na Kosovu. Stoga, ne samo da postoji potreba za kriticizam, već i o dobrom idejama za Kosovo koje želimo.

Značajna oblast rada je obrazovanje i njegova povezanost sa perspektivama

razvoja tržišta rada. Da bi se zasnovao na sveobuhvatnim informacijama, FES je zatražio od autora da predstavi kratak pregled sadašnjeg obrazovnog sistema i postojećih zakonskih okvira. Kroz ovu malu, ali veoma sveobuhvatnu brošuru, želimo omogućiti svim zainteresovanim ljudima i organizacijama da učestvuju u debatama o najboljim načinima za poboljšanje obrazovanja u zemlji. Međutim, ovo je takođe i poziv za aktivno učešće u javnim aktivnostima i diskusijama. Budućnost Kosova ima potrebe za aktivnim angažovanjem svojih dobro informisanih građana.

Frank Hantke
FES-Kosovo
Direktor

1

UVOD

Sektor obrazovanja i dalje ostaje jedna od najkritikovanih i osetljivih društvenih sfera na Kosovu. Teškoće sa kojima se suočava obrazovanje na Kosovu su najrazličitije, od nedostatka odgovarajuće školske infrastrukture, slabog učinka nastavnika, nedostatka dovoljnog budžeta za obuku nastavnika, nastavnog materijala – nepodobnog za novi nastavni plan i program i nedostatka mehanizama za osiguranje kvaliteta. Shodno tome, uspeh svakog napora da se poboljša obrazovanje intervencijama na jednom od ovih pod-oblasti je usko povezan i zavisi od napretka u drugim pod-oblascima, jer su svi pod-oblasci u međusobnoj korelaciji. Međutim, ako se polazi od principa rešavanja problema na početku lanca i obezbeđivanja održivosti rešenja, onda prioritizacija obrazovanja u vladinoj agendi i povećanje budžeta za ovaj sektor, postaju dve hitne radnje koje treba preduzeti.

Ovo istraživanje ima za cilj analizu pravnog okvira, dokumentacije i tekućih statistika. Istraživanje ima za cilj da napravi sveobuhvatni analitički rezime obrazovnog stanja na Kosovu. Nalazi ovog istraživanja će služiti kao polazna tačka za diskusiju o potrebama i nedostacima obrazovnog sistema na Kosovu.

U proteklim decenijama napori na unapređenju obrazovnog sistema bili su usredsređeni na inkluziju, izgradnju institucija i prateće školske infrastrukture i povećanje plata nastavnika. Ova strategija uspela je unaprediti tačke na koje se usredsredila, ali nije uspela u sveobuhvatnom poboljšanju obrazovnog sistema na Kosovu.

U 2015. godini Kosovo je po prvi put učestvovalo na međunarodnom PISA testu, gde je rangirano na najnižem nivou postignuća u Evropi. Kosovski učenici su rangirani i

iza onih u Latinskoj Americi, Aziji i na Bliskom Istoku. Pošto se u PISA svakih 40 poena izjednačavaju sa 1 godinom obrazovanja, kosovski učenici, u poređenju sa učenicima Albanije su 1 godinu unazad, a u poređenju sa Srbijom – 2 godine unazad.

Ove okolnosti zahtevaju istraživanje i analizu uzroka koje treba rešiti s ciljem postizanja uspjeha u reformi obrazovanja na Kosovu. Obrazovanje, odnosno profesionalizacija radne snage je neophodna, kako bi bila konkurentna na tržištu rada u zemlji i иностранству. Strane investicije na Kosovu će početi teka kada budemo imali kvalifikovane radnike za tražene profesije na tržištu rada.

Obrazovni sistemi se analiziraju kroz tri indikatora: 1. Pristup školskim ustanovama, 2. Kvalitet i 3. Relevantnost obrazovanja za tržište rada. Iako je mnogo učinjeno za izgradnju infrastrukture, Kosovo još nije dostiglo nivo zadovoljstva u tački pristupa obrazovnim institucijama. I dalje na Kosovu škole rade u

smenama, nedostaje dovoljan prostor prema međunarodnim standardima za učenike i potrebnu opremu za laboratorije i radionice. Što se tiče kvaliteta i relevantnosti obrazovanja za tržište rada, Kosovo je i dalje na početku procesa za njihovo poboljšanje. Jedan od razloga za ovu situaciju bilo je usredsređivanje kreatora politike u visokom obrazovanju. Međutim, kvalitet obrazovanja obezbeđen je uglavnom kroz intervenciju radi poboljšanja preduniverzitskog obrazovanja.

Strateški plan za preduniverzitsko obrazovanje 2017–2021 nastoji rešiti izazove obrazovnog sistema kroz preduzimanje tematskog međusektorskog pristupa, koja će biti posvećena ovim konkretnim izazovima. Ključne reči novog strateškog plana su: inkluzivnost, kvalitet i odgovornost.

Inkluzijom je u ovaj strateški plan, po prvi put, tematizovan i mali broj dece ranije starosne dobi 0–5 godina u

predškolskim ustanovama na Kosovu.

Što se tiče kvaliteta obrazovanja, sam Strateški plan navodi da je "osiguranje kvaliteta jedna od najslabijih tačaka preduniverzitetskog obrazovanja na Kosovu"¹. Kao odgovor na to, u 2015. godini Kosovo je po prvi put razvilo Strategiju osiguranja kvaliteta za pred-univerzitetsko obrazovanje 2016–2021. Tri glavna stuba ovog dokumenta su: reformisanje nastavnog procesa za savremenu nastavu, izgradnja nastavničke karijere tokom celog života i jačanje praktičnih aspekata nastavnog plana i programa. Ova preorientacija je bila više nego potrebna, imajući u vidu da je povećanje plata za nastavnike, koje je trebalo da posluži kao motivacija za veću efikasnost nastavnika, a samim tim i povećanje kvaliteta, ispostavilo se da je neuspešno. Plate nastavnika su povećane sa 240 evra u 2010. godini na 430 evra za 2016, bez ikakvog napretka u podizanju kvaliteta.

Postizanje uspeha u poboljšanju kvalitet je zahtev

koji je ranije nastao. Međutim, ključni akteri sistema obrazovanja u svojoj objavljenoj dokumentaciji su kritikovali nedostatak jasnoće u zakonodavstvu u pogledu deljenja odgovornosti u pogledu osiguranja kvaliteta. I dok inspekcija obrazovanja ima pravo da se bavi administrativnim pitanjima i opštine drže formalnu odgovornost za osiguranje kvaliteta, u stvarnosti je napomenuto da postoji konfuzija oko podele odgovornosti između centralnih i lokalnih vlasti.²

Javna potrošnja u obrazovanju je postepeno povećana sa 3.3% BDP-a u 2007. godini na 4.7% BDP-a u 2014. godini. Po ovim podacima se Kosovo može uporediti sa zemljama regionala, međutim kada se rashodi po stanovniku uzimaju kao merilo, onda Kosovo zaostaje za drugim zemljama. Razlog za ovu razliku je niski BDP i mlada populacija.

Rashodi po glavi stanovnika u pred-univerzitetskom obrazovanju u 2014. godini iznosili su 477 evra (ili 16.1% BDP-a po glavi stanovnika).

¹"Plani Strategjik i Arsimit Në Kosovë 2017–2021," 2016, 62.

²"Plani Strategjik i Arsimit Në Kosovë 2017–2021," 63.

dok su u visokom obrazovanju iznosili 703 evra (ili 23,8% BDP-a po glavi stanovnika). U zemljama OECD-a, potrošnja po učeniku iz obrazovnih institucija u proseku iznosi 21% BDP-a po glavi stanovnika na osnovnom nivou, 26% na srednjem i 41% na tercijarnom nivou.

Eksperti za obrazovanje su kritikovali malu raspodelu budžeta iz političkih razloga. Za realizaciju nove strategije predviđeno je 80 miliona evra za period od 5 godina, dok je u 2017. godini bilo potrebno obezbediti 20 miliona evra, ali to se nije dogodilo.³

Planirano je da budžet Ministarstva obrazovanja, nauke i tehnologije (MONT) za 2018. iznosi 54.92 miliona evra, a u 2017. godini je planirano 45.13 miliona evra⁴. Nije bilo povećanja ulaganja na preduniverzitetском nivou, iako sama Nacionalna strategija za razvoj, kao i Strateški plan obrazovanja naglašavaju potrebu za intervencijom na tom nivou.

Prema nalazima, kvalifikacije nastavnika i njihova priprema

nisu adekvatna za pokrivanje potreba koje proizilaze iz novog nastavnog plana i programa (kurikuluma). Takođe, nedostaju nastavnici disciplina: nauka, tehnologija, inženjerstvo i matematika.

Mada je novi nastavni plan i program baziran na učenika i kompetenciji trebalo da se primenjuje još od 2004. godine, postojala je višegodišnja stagnacija u tom pogledu. Otpor reformi bio je naročito od strane nastavnika, predstavljeni od USONK (SBASHK). Od prošle godine MONT je počelo sa primenjivanjem novog kurikuluma u svim školama. Za efikasno sprovođenje novog kurikuluma takođe nedostaju i ažurirani nastavni udžbenici kako bi se postigli ciljevi istog.

Ovi dokazi ukazuju na nedostatak strateške orijentacije obrazovnog sistema na Kosovu, ali i Vlade, koja bi trebala izdvojiti više sredstava za ulaganje u obrazovanje. Nacionalna strategija za razvoj, kao primarni stub naglašava razvoj ljudskog kapitala kroz

³Radio Evropa e Lire: <https://www.evropaelire.org/a/28238678.html>.

⁴Portali Telegrafi: <https://telegrafi.com/rritjet-dhe-shkurtimet-buxhetore-te-vitit-2018/>.

investicije u obrazovanje, jer zastoj ekonomskog rasta vidi kao rezultat nedostatka kvalifikovane radne snage. Nacionalna strategija za razvoj naglašava da, u pogledu nižeg ekonomskog rasta, "jedan od glavnih uzroka leži u obrazovnom sistemu, odnosno na niskom uključivanju dece u predškolskim programima i na kvalitet nastave. Drugi problem takođe predstavlja i nedostatak kompatibilnosti stečenih sposobnosti i veština sa zahtevima tržišta rada, a nedostaju i povezivanja u trougлу između škola, preduzeća i zajednica."⁵

Međutim, Vlada nije izdvojila potrebna sredstva za intervencije i ulaganja u obrazovanje. Kao i u 2017. godini, takođe i u 2018. godini, sredstva namenjena obrazovanju su bila nedovoljna za postizanje prioriteta utvrđenih Nacionalnom strategijom za razvoj. To podrazumeva da Vlada i najviša državna tela ne poštuju svoje planove i

strategije dizajnirane za unapređivanje društva. Planiranja i obavezivanja višestrukih strategija često su preusmerena iz političkih, stranačkih i izbornih razloga.

⁵Strategjia Kombëtare për Zhvillim 2016–2021. 2015. fq. 6.

2

ORGANIZACIJA OBRAZOVNOG SISTEMA NA KOSOVU

Obrazovni sistem na Kosovu je strukturiran na sledeći način:

- Predškolsko obrazovanje (deca mlađa od 6 godina)
- Osnovno obrazovanje (razredi 1–5, deca uzrasta od 6 –10 godina)
- Niže srednje obrazovanje (od 6–9 razreda, deca uzrasta od 11–14 godina)
- Više srednje obrazovanje (razredi 10–12, deca uzrasta od 15 –18 godina)
- Visoko obrazovanje

➤ **Osnovni nivo** na Kosovu traje 5 godina, počevši od prvog do petog razreda (1–5). Starosna dob učenika na ovom nivou je od 6 do 10 godina.

➤ **Niži srednji nivo** se proteže od šestog do devetog razreda (VI – IX). Starosna dob učenika na ovom nivou je od 11 do 14 godina.

➤ **Viši srednji nivo** (razred X – XII) funkcioniše u javnim i ne-javnim srednjim školama (licenciranim) i podeljen je na gimnazije i stručne škole. Obe

su profilisane škole. Gimnazije se dele u društvene, opštne, prirodne nauke, matematika-informatika i jezičke smerove. Srednje stručne škole podeljene su u sledeće smerove: tehničke, poljoprivredne, ekonomске, medicinske, muzičke, trgovачke, teološke, umetničke i kompetentne centre.

➤ **Visoko obrazovanje** je takođe podeljeno na nivoe. Prvi nivo sa 3–4 godine studija i 180 ili 240 ECTS bodova završava se

Bachelor diplomom. Drugi nivo sa 1-2 godine dodatnih studija nakon Bachelora sa 60 ili 120 ECTS bodova završava se Master diplomom. Na trećem nivou visokog obrazovanja, mogu se pratiti doktorske studije. Na Kosovu se visoko obrazovanje može pratiti redovno ili vanredno.⁶

Ovde treba napomenuti da kosovski obrazovni sistem ima etnički karakter, zbog umešanja srpske politike u područjima na srpskom jeziku na Kosovu. Kosovski Srbi pohađaju svoje nastavu prema nastavnim planovima i programima obrazovnog sistema u Srbiji. Stoga nisu integrirani u brojve predstavljene u nastavku u ovoj studiji, koja ima za cilj poboljšanje aktuelnog obrazovnog sistema na Kosovu. I Visokim obrazovnim sistemom upravlju političke strukture Severne Mitrovice u zajedničkom rukovođenju sa vladom Srbije.

Kosovo, u svoj sistem javnog obrazovanja obuhvata 43 predškolske ustanove, 952 osnovne i niže srednje škole, 119 viših srednjih škola i 9 javnih visokoškolskih ustanova. Pored ovih institucija, na Kosovu rade i 88 privatnih institucija predškolskog nivoa, 10 licenciranih privatnih

institucija koje obezbeđuju osnovno i srednje obrazovanje, kao i 30 licenciranih privatnih institucija visokog obrazovanja.

Nakon usvajanja Okvira nastavnog plana i programa, pripremljena je pravna osnova prateća dokumenta za njegovo sprovodenje. Na osnovu planiranja MONT-a, očekivalo se da će kurikuluma biti implementirana u svim kosovskim školama tokom perioda 2011-2014. Tokom 2013./2014. godine, pilotiranje kurikuluma je u početku sprovedeno u 10 škola, a godinu dana kasnije implementacija proširena je u 92 škole u 30 opština.

Neki od problema vezanih za sporo širenje novog kurikuluma su: mali broj i nedovoljna priprema trenerskih predmeta za obuku, mentorstvo i nadgledanje nastavnika u implementaciji nastavnog plana i programa, ograničeni profesionalni i finansijski kapaciteti u sistemu obrazovanja, kašnjenja u pripremi pratećih materijala za implementaciju nastavnog plana i programa i nedostatak odgovarajućih udžbenika.

⁶"Statistikat e Arsimit në Kosovë-2016-17" (Sistemi për Menaxhimin e Informatave në Arsim, 2017), 13.

Jedna od glavnih prepreka za poboljšanje obrazovanja je nedostatak mehanizama za osiguranje kvaliteta na svim nivoima. Tokom istraživanja primećeno je da se neki izveštaji i strategije bave ovim pitanjem.

U dokumentu "Strategija za osiguranje kvaliteta", na primer, kaže se: "Dok Inspekcija za obrazovanje ima pravo da se bavi administrativnim pitanjima (Zakon, 2004) i opština imaju formalnu odgovornost za osiguranje kvaliteta, u stvarnosti postoji konfuzija oko podele nadležnosti između centralne i lokalne vlasti."⁷ Čak i u Planu strateškog obrazovanja 2017-2021 ističe se da postoji konfuzija u postojećem zakonodavstvu.⁸ Ovo je moglo dovesti do zanemarivanja proaktivnog pristupa osiguranju kvaliteta, jer jedan od aktera nije imao jasnu obavezu i odgovornosti

su se videle kod drugih.

Međutim, analize koje su obavljene zakonodavstvu tokom ovog istraživanja pokazuju da postojeći zakonski propisi poveravaju ministarstvu zadatku osiguranja kvaliteta.

Zakonodavstvo je jasno u definisanju zadataka, uprkos podeli nadležnosti između različitih aktera. Analiza pravnog okvira o ovom pitanju je uključila nekoliko zakona, među kojima Zakon o preduniverzitetskom obrazovanju,⁹ Zakon o obrazovanju u opštinama¹⁰, Zakon o lokalnoj samoupravi¹¹, kao i Zakon o inspekciji¹².

Zakon o pred-univerzitetskom obrazovanju, član 5 (), stav 1) kaže da "Ministarstvo je prvenstveno odgovorno za planiranje, postavljanje standarda i osiguranje kvaliteta u preduniverzitetском

⁷"Strategjia e Sigurimit të Cilësisë për Arsimin Parauniversitar në Kosovë 2016-2020," nd. 11.

⁸MASHT, "Plani Strategjik i Arsimit në Kosovë 2017-2021," 63.

⁹Liqji për Arsimin Parauniversitar në Republikën e Kosovës, <http://masht.rks-govnet/uploads/2015/06/1-liqji-per-arsimin-parauniversitar.pdf> [qasur me 22 korrik 2018]

¹⁰Liqji për Arsimin në Komuna, http://masht.rks-govnet/uploads/2015/06/9liqji-i-arsimit-ne-komuna_2008-03-1068-al-arse-kom.pdf [qasur me 22 korrik 2018]

¹¹Liqji për Vëtëqeverisje Lokale, <https://qzkrks-govnet/ActDetail.aspx?ActID=2530>, [qasur me 22 korrik 2018]

¹²Liqji për Inspeksionin e Arsimit në Kosovë, <http://masht.rks-govnet/uploads/2015/06/4-2004-37-al.pdf>, [qasur me 22 korrik 2018]

obrazovnom sistemu". Prema ovom članu, Ministarstvo je dužno da razvija politike, izradi i implementira zakonodavstvo za razvoj obrazovanja i pred-univerzitetskog obrazovanja, promoviše i poboljšava kvalitet i efikasnost obrazovanja i osposobljavanja, u cilju povećanja kvaliteta i nadgledanja sprovođenjem važećeg zakonodavstva.

Dok ODO (Opštinski direktorat za obrazovanje) u skladu sa Zakonom o obrazovanju u opštinama ima sledeće odgovornosti: a) izgradnju školskih objekata; b) upis i prijem učenika; c) zapošljavanje nastavnika, administrativnog osoblja i tehničkog osoblja škola; d) izbor menadžmenta vaspitno-obrazovnih institucija; f) plaćanje rukovodećeg osoblja, kao i ostalog osoblja (tehničko i administrativno); e) obuku vaspitača i drugog stručnog kadra; h) nadgledanje obrazovnog procesa u skladu sa smernicama utvrđenim od MONT-a.

Strateški plan obrazovanja 2017-2021 u strateškom cilju 3 ("Osiguranje kvaliteta u

obrazovanju") ima za cilj izdvojiti odgovornosti za kvalitet obrazovanja između centralnog nivoa (MONT), opštinskog nivoa (ODO) i škole. Obrazloženje o ovom angažovanju ističe da je "druga alternativa bila jaka inspekcija obrazovanja, koja će preuzeti svu odgovornost za osiguranje kvaliteta, dok bi opštine i škole sprovele odluke inspektora. Smatralo se da je takva opcija u suprotnosti sa decentralizovanom prirodom obrazovnog sistema na Kosovu i da ne bi obezbedila željene rezultate".

S obzirom da osiguranje kvaliteta je od presudnog značaja za unapređenje obrazovanja, ali i o ulozi koja se daje osiguranju kvaliteta u Nacionalnoj strategiji razvoja (2016), podela odgovornosti između tri institucija bi rizikovala da napori za što brže postizanje ovog ciljaj budu neuspešni zbog umešenosti mnogih aktera i shodno i komplikacije kompetencija u vezi sa njihovim dužnostima i odgovornostima. Iznad svega, argumentacija da decentralizovani karakter

¹³"Plani Strategjik i Arsimit Në Kosovë 2017-2021.", 40.

obrazovnog sistema zahteva podelu kompetencija u osiguranju kvaliteta, je netačna. Decentralizacija obrazovnog sistema na Kosovu, kao takva, ne znači da svaka opština treba da preuzme osiguranje kvaliteta. Kosovo ima jedinstven sistem obrazovanja, koji je za sve opštine isti.

Zakonodavstvo je definisalo zadatke i odgovornosti institucija u oblasti obrazovanja. Zadaci opština su da obezbede održavanje i renoviranje školskih objekata, kao i da izvrše zapošljavanje i plate osoblja obrazovanja. S druge strane, škole su odgovorne za interno procenjivanje nastavnika i za nadgledanje nastavnika tokom njihovog svakodnevnog rada. Preveliko je opterećenje Direktorata za obrazovanje u opštinama, kako profesionalno, tako i u smislu ljudskih kapaciteta, da se obavezuju osigurati kvalitet obrazovanja. To bi takođe imalo negativnih posljedica i za sam cilj, jer se u malim opštinama ljudi međusobno znaju, što takođe stvara mogućnost favorizovanja. Zbog toga bi

trebalo preispitati delegiranje osiguranja kvaliteta od MONT-a u opštinske direktorate za obrazovanje. Posebno zbog činjenice da u zakonodavstvu nigde ne postoji bilo koji član ili odredba kojom se opština zadužuje ovim zadatkom.

U okviru MONT-a je uključen i Inspektorat za obrazovanje. Dužnosti Inspektorata prema zakonodavstvu bile su uglavnom ograničene na inspekciju formalnog školskog rada i nastavne organizacije nastavnika. Kako Inspektorat funkcioniše u okviru MONT-a i u njegov delokrug rada obuhvata elemente procene procesa i osiguravanja ispunjenja određenih kriterijuma, najbolje bi rešenje bilo da ova institucija povećava broj osoblja i da joj se daju potrebne kompetencije i budžet za osiguranje kvaliteta. Strategije, planovi, ali i instrumenti za merenje kvaliteta trebaju biti sastavljeni od strane MONT-a i dostupni školama i nastavnicima. Izveštavanje i praćenje kvaliteta bilo bi lakše preko Inspektorata.

3

STRATEŠKI PLAN OBRAZOVANJA 2017-2021: CILJEVI I IZAZOVI

U 2016. godini MONT je objavilo Strateški plan obrazovanja 2017-2021. Svrha Strateškog plana obrazovanja je da odredi razvojnu orientaciju u oblasti obrazovanja. Ovaj plan je drugi sveobuhvatni strateški plan. Strateški plan za godine 2011 - 2016 bio je usmeren na uključivanje dece u obrazovanje, usredstvujući se na izgradnju infrastrukture kako bi se zadovoljile hitne potrebe za školski prostor. Strategija 2011-2016 je organizovana prema podsektorima obrazovnog sistema (predškolski sektor, pred-univerzitetski sektor, sektor stručnog obrazovanja,

sektor obučavanja nastavnika, sektor visokog obrazovanja, sektor obrazovanja odraslih, sektor IT).

Za razliku od prethodne strategije, Strategijski plan 2017-2021 je organizovan u tematskim oblastima,, koje pokrivaju relevantne segmente obrazovanja na Kosovu: 1. Učešće i uključivanje, 2. Upravljanje obrazovnim sistemom, 3. Osiguranje kvaliteta, 4. Razvoj nastavnika 5. Nastava i učenje, 6. Stručno obrazovanje i ospozobljavanje i obrazovanje odraslih i 7. Visoko obrazovanje.

3.1

UČEŠĆE I UKLJUČIVANJE

U ovoj oblasti, obrazovni sistem je imao neke izazove koji se odnose na nizak stepen uključivanje (inkluzije) u obrazovanju dece iz marginalizovanih grupa i dece sa posebnim potrebama. Međutim, hitniji je bio tretman niske inkluzije dece u ranom predškolskom obrazovanju. Osim predškolskog nivoa, Kosovo je postiglo dobre uspehe u uključivanju na drugim nivoima. Najbolje rešenje bilo bi izgradnja

predškolskih ustanova, što bi povećalo i kapitalne troškove, ali i stvorilo bi na stotine radnih mesta. Međutim, zbog budžetskih ograničenja, odlučeno je povećati učešće u predškolskom obrazovanju, jer iziskuje manje troškove. Istovremeno će biti stimulisano i otvaranje privatnih institucija sa osnovom u zajednici.

Ocenjivanje postignuća cilja:

Tokom prošle godine Kosovo je zabeležilo povećanje učešća u predškolskoj i predosnovnoj edukaciji. Uključivanje u predškolsko vaspitanje uglavnom je ostvareno kroz otvaranje privatnih institucija. Veća uključenost je postignuta u predškolskom obrazovanju (edukaciji) starosne grupe od 5–6 godina. Stopa uključenosti u 2017. godini (92.4%) je

značajno veća nego u prethodnoj godini (79,5%).¹³

Tokom 2017. godine izgrađene su dve škole sa po tri odeljenja za predškolsku nastavu. Takođe, za neke opštine je realizovan projekat opreme školskim priborom. Radi se i dalje na osposobljavanje predškolskih vaspitača o novom kurikulumu i

¹³MASHT, "Raport Vjetor i Vlerësimit," 2018, 51.

dizajniranje nastavnih materijala, koji čekaju završetak osnovnog kurikuluma za predškolsko obrazovanje. Još uvek postoji

potreba da se radi na uključivanju marginalizovanih grupa iz zajednica Roma, Aškalija i Egipćana

3.2

UPRAVLJANJE OBRAZOVNIM SISTEMOM

Intervencije koje su identifikovane tokom izrade Strategije u oblasti upravljanja obrazovnim sistemom su nedostatak kapaciteta na centralnom, opštinskom i školskom nivou za sprovođenje reforme obrazovanja kroz koordiniran i koherentan pristup. SPOK ima za cilj da poveća menadžerski profesionalizam direktora škole, koji treba da smatra sebe kompetentnim i odgovornim za pružanje inputa za razvoj kvaliteta u obrazovanju. Još jedan problem jeste ne sprovođenje

primarnog zakonodavstva i nepostojanje poštovanja primarnog zakonodavstva tokom izrade sekundarnog zakonodavstva i obrazovnih politika. Dalje je uočeno da se kreiranje politike ne zasniva na statističkim podacima iz oblasti obrazovanja i da postoji nedostatak svesti među svim stranama da je obrazovanje javna odgovornost.

Ocenjivanje postignuća cilja:

Početne mere za izgradnjom upravljačkih kapaciteta su se odnosile na obuku osoblja MONT-a za planiranje, kreiranje politika i praćenje, za razvoj kapaciteta za izveštavanje i integrisano planiranje MONT-ODO-škola. Prestrukturisana je organizacija ODO i izrađene su uredbe i smernice za upravljanje na lokalnom nivou, kako bi se ojačala autonomija škola i osnažili Upravni odbori škola.¹⁴ Istovremeno, započeo je godišnji proces procene SPOK-a, koji prati dostignuća SPOK-a i objavljuje godišnje izveštaje.

Da bi se unapredio proces planiranja MONT-ODO-škola, započeo je proces modernizacije Informacionog sistema za upravljanje obrazovanjem (ISUO). Ovaj projekat koji podržava donacija Svetske banke predviđa modernizaciju obrazovnih podataka na nivou opštine, škole i učenika.¹⁵ Upravljanje obrazovnim

sistemom je kompleksno, imajući u vidu zahteve za intervencijom u mnogim aspektima obrazovanja, kao što su inkluzija, kvalitet i povezivanje obrazovne ponude sa tržistem rada. Iako su preduzeti koraci za poboljšanje planiranja i izveštavanja, koordinacija sa opštinskim nivoom ostaje izazovna.

Iako je proces planiranja i upravljanja između nivoa upravljanja u obrazovanju regulisan, ovaj mehanizam je i dalje u početnim fazama. Akcioni plan za SPOK nije razvio ciljeve ili akcije za regulisanje vertikalne i horizontalne komunikacije aktera obrazovanja. Takođe nedostaje jasno regulisanje o administraciji obrazovnog sistema, kojim bi se definisale precizne uloge i odgovornosti aktera i institucija. Takođe, školskom menadžmentu nedostaje sistematizacija radnih mesta sa opisom kompetencija i dužnosti.

¹⁴MASHT, 72.

¹⁵MASHT, 73.

3.3

OBEZBEĐENJE KVALITETA

Kvalitet obrazovanja na Kosovu je stalno kritikovan, posebno nakon loših rezultata u međunarodnom testu PISA. MONT je sastavio Strategiju za osiguranje kvaliteta u 2015. godini. Ova strategija zasniva se na četiri cilja. 1. Izgradnja efikasnih mehanizama za osiguranje kvaliteta, 2. Poboljšanje planiranja razvoja na nivou škole, 3. Izgradnja kapaciteta za osiguranje

kvaliteta na svim nivoima, i 4. Podizanje svesti o odgovornosti stranaka za osiguranje kvaliteta u obrazovanju. S druge strane, Strateški plan 2017–2021 je raspravljao o nedostatku dobrog upravljanja nacionalnim testovima, pouzdanosti rezultata i fenomenu prevare tokom nacionalnih testova.

Ocenjivanje postignuća cilja:

Vlada Republike Kosovo usvojila je "Strategiju osiguranja kvaliteta pred-univerzitetskog obrazovanja na Kosovu 2016–2020" u decembru 2015. godine. Svrha ove strategije je uestvi sveobuhvatni sistem osiguranja kvaliteta u podsektoru pred-univerzitetskog obrazovanja. SPOK takođe predviđa nekoliko aktivnosti za postizanje ovog cilja. Aktivnosti se uglavnom

odnose na izgradnju mehanizama za osiguranje kvaliteta. MONT takođe predviđa informisanje roditelja i šire javnosti o obezbeđivanju kvaliteta. Drugi cilj je povećanje kredibiliteta nacionalnih testova.

Akcioni plan nije definisao tačne akcije za ispunjavanje ovog cilja. Analiza strateških i pratećih dokumenata podrazumeva da ne postoji

jasna definicija kvaliteta i njegovih aspekata na bilo kom nivou upravljanja u obrazovanju. Ne postoji podela kvaliteta u definisanom delu sadržaja pojma (izraza) i u procesnom delu organizacije procesa osiguranja kvaliteta.

Kvalitet se može meriti kao output (ono što proizvodi), input (ono što nudi) i kao proces (kako je ponuđen). To podrazumeva da bi kvalitet trebalo osigurati u ključnim trenucima ciklusa upravljanja obrazovanjem koji su u 1. Outcome (ishod) kada učenici polaze interne i eksterne testove, 2. Kada se kvalitet meri kao input (ulaz), tj. brojem i kvalifikacijama nastavnika, brojem učionica, nastavnih materijala i 3. Kada se kvalitet kao proces procenjuje metodama podučavanja, učenja, upravljanja obrazovanjem.

Administrativno uputstvo 4/2017 o proceni učinka škola u preduniverzitetskom obrazovanju usvojeno je 2017. godine. Ovim uputstvom definisani su instrumenti i tela za procenu učinka škole, definišu odgovornosti aktera

za interno i eksterno ocenjivanje kvaliteta. Definisana je uloga Inspektorata za obrazovanje, opštinskih direktorata za obrazovanje i obrazovnih institucija za eksternu evaluaciju škole.¹⁶ Sve ove aktivnosti su razvijene tek prošle godine, što znači da do sada nije bilo prilagođavanja ciklusa osiguranja kvaliteta.

U okviru ovih aktivnosti, Inspektorat je započeo ocenjivanje učinka škola, praćenje implementacije novog Kurikuluma i obavio pripreme za ocenu učinka nastavnika. Osoblje Inspektorata je obučeno za ove procese i pridružilo se SICI (Standing International Conference of Inspectorates /Stalna međunarodna konferencija inspektorata/).

U međuvremenu, MONT je, u saradnji sa ODO, imenovalo koordinatora za osiguranje kvaliteta u opštinama, koji bi trebali izveštavati ODO-a. Ovaj pristup uključuje dva problema. Prvo, budući da su koordinatori i školsko osoblje, oni nisu adekvatno obučeni niti plaćeni za zadatku

¹⁶MASHT, 90.

praćenja kvaliteta. Drugo, izveštavanje o kvalitetu bi se odnosilo na ODO-a, koje zatim izveštavaju MONT-u. Ovakav način organizovanja ne

osigurava na efikasan i efektivan način kvalitet obrazovanja.

3.4

STRUČNI RAZVOJ NASTAVNIKA

Ovim ciljem planirana je obuka nastavnika i funkcionalizacija sistema njihovog licenciranja. Licenciranje bi trebalo da doprinese kvalitetu nastave, motivaciji nastavnika za dobre performanse i pomaže u rešavanju slučajeva gde su učinci loši. Sistem licenciranja obavezuje nastavnike za određeni broj obuka za stručni razvoj tokom karijere (100 sati u roku od 5 godina) i zahteva procenu učinka nastavnika. Zakonodavni okvir za

licenciranje, promovisanje i ocenjivanje učinka nastavnika je razvijen, ali još uvijek nije implementiran. Strateški plan predviđa da za obezbeđivanje profesionalnog razvoja orijentisanog na optimalno rešenje, prvo, javne institucije koje pripremaju nove nastavnike treba da se zasnuju na jedinstvenim državnim standardima

Ocenjivanje postignuća cilja:

Napora za reformu obrazovnog sistema bilo je i ranije na Kosovu. U 2011. godini MONT je usvojilo Okvir kurikuluma Kosova (OKK), koji je omogućio prelazak sa nastave i učenja zasnovano na nastavne ciljeve i sadržaje, u metodologiji savremene nastave i učenja zasnovanoj na rezultatima i razvoju učeničkih kompetencija. Prema planiranjima, nastavni plan i program je trebao biti implementiran tokom 2011-2014. godine, ali je došlo do kašnjenja u ovom procesu, uglavnom zbog otpornosti nastavnika da primenjuju novi kurikulum, za koji nisu bili obučeni i nedostajala su sredstva za njegovu implementaciju. Pilotiranje novog kurikuluma realizovano je u 10 škola tokom 2013/2014. godine i godinu dana kasnije prošireno je na 92 škole u 30 opština. Od prošle godine sve škole su obavezne da rade sa novim kurikulumom.

MONT je razvilo regulatornu osnovu za stručni razvoj nastavnika, koja zahteva od

nastavnika da prolaze kroz proces licenciranja, gradiranja i procene učinka. Međutim, sistem ocenjivanja učinka nastavnika počeo je da se pilotira na oko 130 nastavnika, ali još uvijek nije proširen na svo osoblje. Sistem promovisanja zasnovan na učinku biće teško sproveduti dok je šema plata linearna i zasniva se uglavnom na postignuća pre službe (kvalifikacije) i radno iskustvo.¹⁷ Nadoknada nastavnika na Kosovu premašuje prosečan prihod po glavi stanovnika. Povećanje plata nastavnika je učinjeno za sve. Nažalost, povećanje plata nije povezano sa performansom nastavnika, što bi efikasnije poboljšalo kvalitet nastave.

Oko 40% nastavnika je obučeno na implementaciju novog kurikuluma. Međutim, za realizaciju predmeta koriste se postojeći udžbenici starog kurikuluma. Nastavni udžbenici nisu odgovarajući u svim slučajevima za implementaciju novog kurikuluma. Materijalni resursi za izvođenje nastave, pristup odgovarajućim udžbenicima, računarima i laboratorijama i dalje su glavni

¹⁷ MASHT, 91.

izazovi. Postoji onlajn pristup internet u školama, ali je broj kompjutera po učeniku mali, a stopa njihove upotrebe od strane učenika i njihova integracija u nastavu ostaje

niska, zbog poteškoća jednog broja nastavnika u korišćenju informacione tehnologije za nastavu.¹⁸

3.5

NASTAVA I UČENJE

Kosovo je 2011. godine usvojilo Okvir kurikuluma Kosova (OKK), u cilju povećanja kvaliteta obrazovanja i usaglašavanja obrazovanja sa razvijenim zemljama. Iz ovog novog kurikularnog okvira omogućen je prelazak sa nastave bazirane na ciljeve i sadržaj na nastavu zasnovanu na rezultate i razvoj kompetentnosti učenika.

Strategija obrazovanja 2017–2021 fokusira se na implementaciju novog kurikuluma, udžbenika i

primenu IT-a u obrazovanju. Za sve ove oblasti analizirane su brojne alternative. Ideja novog kurikuluma je da MONT određuje kompetencije koje treba postići i sastaviti osnovni nastavni plan i program, dok škole imaju sadržaj kurikuluma. Međutim, zbog nemogućnosti stvaranja sadržaja od strane škola, MONT je uključen u dizajniranje nastavnih sadržaja i udžbenici koji će biti u skladu sa tim sadržajima.

¹⁸MASHT, 108.

Ocenjivanje postignuća cilja:

Ove godine počelo se sa implementacijom novog nastavnog plana i programa u svim kosovskim školama, nakon relativno dugog perioda pripreme i pilotiranja. Novi kurikulum inicira korenitu promenu obrazovne paradigme, stavljajući naglasak na kompetencije učenika. Međutim, uspešna implementacija kurikuluma zavisi od mnogih aspekata obrazovnog sistema u upravljanju ljudskim, infrastrukturnim i budžetskim kapacitetima.

Novi kurikulum predviđa nove metode nastave i čini potrebnim stalno obučavanje nastavnog osoblja. Kurikularna reforma takođe uslovjava i nove metode procene i učenja.

Tokom 2017. godine organizovane su obuke za oko 40% nastavnika oko okvira kurikuluma i osnovnog kurikuluma. Takođe, promovisana je bliža saradnja između škola, nastavnika i koordinatora oblasti.

Akutni izazov je nedostatak odgovarajuće literature i udžbenika za implementaciju novog kurikuluma. Podaci iz analize postignuća PISA 2015 pokazuju da je Kosovo rangirano kao zemlja sa najnižim stepenom zadovoljstva direktora i nastavnika sa udžbenicima. Posebnu pažnju treba posvetiti sistemu procene učenika zasnovanoj na ciljevima novog kurikuluma. To zahteva obuku nastavnika, direktora škola i obrazovnih inspektora, što znači da je potrebno više finansijske podrške za zadovoljavanje ovih potreba.

3.6

STRUČNO OBRAZOVANJE I OSPOSOBLJAVANJE

Ovaj cilj teži da pruži rešenja izazovima stručnog obrazovanja i obrazovanja odraslih. Ovi izazovi su mnogobrojni i međusobno povezani sa drugim područjima kao što je privatni sektor, koji bi trebalo biti spreman i kompetentan za saradnju u podizanju kvaliteta stručnog obrazovanja. Druga poteškoća je u tome što još uvek nedostaje poseban Osnovni kurikulum, za stručno obrazovanje.

Mogućnosti za praktičnu obuku učenika u školi ili preduzeću su ograničene, što naravno utiče na nizak kvalitet stručnog obrazovanja. SPOK takođe naglašava nedostatak budžeta za poboljšanje kvaliteta u stručnom obrazovanju.

Agencija za stručno obrazovanje i osposobljavanje odraslih osnovana je u skladu sa Zakonom br. 04 / L-138 o stručnom obrazovanju i osposobljavanju, a ima za cilj nadgledanje i razvoj stručnog obrazovanja i osposobljavanja i za odrasle na Kosovu.

Savet za stručno obrazovanje i osposobljavanje i za odrasle osnovan u skladu sa Zakonom br. 04 / L-138 o stručnom obrazovanju i osposobljavanju je savetodavno telo za politiku ASO i obrazovanje odraslih na Kosovu.

Ocenjivanje postignuća cilja:

Tokom 2017. godine preduzeto je nekoliko koraka za revidiranje i izradu profila. Međutim, ovaj broj je i dalje mali u poređenju sa opštim brojem profila koji se pružaju u okviru srednjih stručnih škola. MONT je uspostavio stručne grupe za izradu standarda za revidirane profile tokom 2017. godine. Međutim, Akcioni plan za SPOK nije odredio vrstu i broj standarda koji treba izraditi.¹⁹ Do sada je 24 profila završeno profesionalnim standardima.

Tokom 2017. godine započela je izrada osnovnog kurikuluma za stručno obrazovanje, ali još nije završena. Iako izrada nastavnih planova i programa za sektorske oblasti još uvek nije započeta, u najmanju ruku je doneta odluka o modularnim programskim planovima.

Akcioni plan predviđa sprovođenje nekih aktivnosti u cilju uključivanja svih učenika u stručnu praksu u školi i izvan škole. Za kompanije koje primaju učenike stručnog obrazovanja u praksi, predviđene su poreske

olakšice u okviru Zakona o stručnom obrazovanju na Kosovu. Međutim, tokom 2017. godine nije bilo nikakvih aktivnosti za sprovođenje ove vrste saradnje sa kompanijama na Kosovu.²⁰

Što se tiče savetovanja u karijeri za učenike stručnog obrazovanja, MONT je izgradilo elektronsku platformu Busulla.com, preko koje se učenici mogu informisati o mogućnostima zapošljavanja, obaviti IVSP testove (interes, vrednosti, sposobnosti, preferencije), informisati o profesijama itd.

Analiza potražnje i ponude u stručnom obrazovanju je u ranoj fazi razvoja. Te poteškoće u određivanju potražnje na tržištu odnose se na nedostatak međuministarske familijarnosti i komunikacije u pružanju potrebnih informacija. Na Kosovu ne postoji institut ili telo koje je posvećeno analizi tržišta rada. Ovo takođe dovodi do konfuzije u pogledu usmerenja obrazovne ponude u stručnom obrazovanju i teškoća procene kvaliteta upravljanja obrazovanjem.

¹⁹MASHT, 119.

²⁰MASHT, 123.

Stručno obrazovanje se generalno smatra neizbežnom alternativom samo kada učenici ne postižu uspeh kako bi se upisali u gimnazije. Ovo se, sa jedne strane, odnosi na loš kvalitet stručnog obrazovanja, ali i na štetan potcenjivački stav društva u pogledu stručnog obrazovanja. Postoji uverenje da je najlakši način zapošljavanja završetak univerzitetskih studija. Ovo treba rešiti kroz različite kampanje za podizanje svesti učenika, roditelja i ekonomije.

Kvalitet stručnog obrazovanja je usko povezan sa investiranjem u infrastrukturu i opremu, bar za postojeće profile na Kosovu. U tom smislu, Vlada treba da se pridrži Nacionalne strategije razvoja, gde se obrazovanje proglašava prioritetom i shodno tome dodeljuje budžet za investicije u neophodne oblasti obrazovanja.

Nacionalni autoritet za kvalifikacije (NAK) odgovoran je za osiguranje spoljnog kvaliteta škola u stručnom obrazovanju. U okviru NAK-a

obučeni su koordinatori za osiguranje kvaliteta, obavljena je validiranje 19 kvalifikacija i akreditacija preko 33 privatnih institucija koje pružaju stručno obrazovanje. NAK je takođe izvršio verifikaciju više od 40 standarda profesije.²¹

²¹MASHT, "Plani Strategjik i Arsimit në Kosovë 2017–2021," 28.

3.7

VISOKO OBRAZOVANJE

Ovaj cilj teži poboljšanje stanja u visokom univerzitetskom obrazovanju. Fokus je bio na spoljnem osiguranju kvaliteta koji se postiže uz podršku Agencije za akreditaciju Kosova i primenu sistema prikupljanja podataka u visokom obrazovanju (SMIAL). Bilo je mnogo diskusija o

finansiranju visokoškolskih ustanova zasnovanih na učinku, koji do sada nije primerjen. Ovakav sistem povećava odgovornost visokoškolskih ustanova za ishod nijihovog rada. Ovo treba započeti što je pre moguće.

Ocenjivanje postignuća cilja:

Bruto stopa uključenosti (inkluzije) u visokom obrazovanju stalno se povećala od akademske 2010/2011. godine. Na osnovu najnovijih podataka akademske godine 2016/2017. oko 69.4% bruto studenata starosti od 18 do 22 godine pohađa visoko obrazovanje. Sa napretkom ostvarenim u zadnjim godinama, Kosovo je na višem nivou od drugih zemalja u regionu prema stepenu bruto uključivanja studenata. Povećanje stepena

uključivanja građana u visokom obrazovanju ne znači nužno značajan doprinos povećanju produktivnosti radne snage. Produktivnost zavisi od kvaliteta obrazovne ponude i usklađivanja oblasti diplomiranja sa tržištem rada.

Tokom 2016/2017. godine diplomiralo je oko 14.000 studenata na različitim nivoima studijskih programa, gde privatni sektor doprinosi sa oko 35% diplomiranih. Međutim, stopa završetka

studija u okviru vremenskog okvira u javnim institucijama je relativno niska.²² Uopšte, broj studenata se povećao u oblastima studiranja usluga (prava, poslovne administracije i društvenih nauka). Broj studenata koji su orijentisani na nauku, tehnologiju, inženjeringu i matematiku je nizak. Povećanje broja diplomiranih u ovim oblastima moglo bi da stimuliše konkurentnost zemlje u proizvodnji i industrijskoj preradi. I usmeravanje studenata u poljoprivredni i veterinarstvo i dalje je nisko.

Akreditirano je i re-akreditirano 344 studijskih programa na svim nivoima tokom akademske 2017/2018. godine. Većina studijskih programa su bachelor i master nivoa. Broj doktorskih programa je relativno mali (22 programa).

Javno visoko obrazovanje uglavnom nudi programe iz oblasti obrazovanja, poljoprivrede i inženjerstva. Privatni sektor visokog obrazovanja se uglavnom fokusira na upravljanje

biznisom, prava i upravljanje uslugama.²³

Broj studenata koji završavaju studije i diplomiraju u javnim visokoškolskim ustanovama i dalje nastavlja da bude ispod 20%. Ovo se odnosi i na nedovoljno akademsko osoblje za određene pravce, ali i zbog zanemarivanja određivanja ograničenog broja mogućnosti za polaganje ispita od strane studenata. Ovo bi bilo podsticaj za discipliniranje studenata za postizanje ciljeva, ali bi takođe eliminisalo neuspešne kandidate iz studija, što bi takođe olakšalo radno opterećenje akademskog osoblja i veliko opterećenje univerziteta.

Javne univerzitetske ustanove osnovane u drugim opštinama pratile su model razvoja Univerziteta u Prištini, a ne diverzifikaciju obrazovne ponude prema zahtevima tržišta rada u njihovom regionu.

Nedostatak u sistemu visokog obrazovanja je i niska posvećenost u odnosu na naučne radove nastavnog

²²MASHT, "Raport Vjetor i Vlerësimi," 131.

²³MASHT, 133.

osoblja. Još uvek nije bilo aktivnosti na promeni ove situacije. Ministarstvo treba da preduzme korake da motiviše istraživačke i naučne publikacije relevantne za razvoj industrije.

4

PREDŠKOLSKI NIVO

Na Kosovu postoji ukupno 43 javne predškolske ustanove raspoređene u 22 opštine. U ove ustanove je obuhvaćeno 22.557 dece. Istovremeno funkcionišu i 88 privatnih predškolskih ustanova licenciranih od MONT-a, u kojima je obuhvaćeno 3020 dece.²⁴ Broj predškolskih ustanova je suviše mali za potrebe društva. Posebno za starosnu grupu od 0-5, nedostatak adekvatnih prostora i vaspitača doveli su do registracije samo malog broja dece. Zabrinjavajuće ostaje mali broj dece ranijeg predškolskog nivoa od 0-3 godina, što je daleko od ispunjavanja evropskih standarda. Prema statističkim podacima MONT-a, registracija dece u starosnoj grupi 0-4

godine u licenciranim predškolskim ustanovama iznosi svega 2.8%, dok je starosna grupa od 3-5 godina obuhvaćena sa 29.6%.²⁵ Na predškolskom nivou (5-6 godina) statistike uključivanja su veće, gde je procenat dostigao 79.6%.²⁶

Predškolske ustanove rade prema nastavnim programima za predškolsko obrazovanje starosne dobi od 3-6 godina²⁷. Aktuelno, osnovni kurikulum za ovaj nivo je još uvek u procesu izrade.

Za starosnu dob od 0-6 godina, institucije rade po UNICEF-ovim standardima razvoja.²⁸

²⁴Numri i institucioneve private parashkollore në komuna: Fushë-Kosovë 6, Prishtinë 50, Gjilan 3, Mitrovicë 3, Pejë 5, Ferizaj 5, Gjakovë 2, Prizren 5, Suharekë 2, Viti 1, Klinë 1, Lipjan 1, Drenas 1, Krushë e Vogël 1

²⁵“Plani Strategjik i Arsimit Në Kosovë 2017-2021,” 22.

²⁶MASHT, 22.

²⁷Kurrikula e Edukimit Parashkollar 3-6. https://masht.rks-govnet/uploads/2015/05/kurrikula-e-edukimit-parashkollar-ne-kosove-3-6-vjeç_1.pdf

²⁸Developmnet Standards for Preschool. https://masht.rks-govnet/uploads/2015/05/elds-report-alb-for-web_1.pdf

4.1

BROJ PREDŠKOLSKIH USTANOVA

Na nivou Kosova postoji 43 javne predškolske ustanove i 88 privatnih licenciranih institucija. Broj dece u predškolskim i predosnovnim javnim ustanovama je 25.966. Od toga, 3809 dece od 0-5 godina i 22.157 od 5-6 godina

starosti.. Broj dece u predškolskim privatnim ustanovama je 3020, od toga 2083 u starosnoj grupi 0-5 i 937 u grupi od 5-6 godina starosti.²⁹

4.2

GEOGRAFSKO RASPOREĐIVANJE PREDŠKOLSKIH USTANOVA

Nedostatak dovoljnog broja predškolskih ustanova je očigledan u svim opštinama. U većim gradovima i opštinama postoji veći broj predškolskih ustanova. Ipak, ovaj broj nije dovoljan. U Prištini, na primer, ima 8 javnih predškolskih ustanova, dok je broj privatnih predškolskih ustanova koje imaju dozvolu i deluju u Prištini 50. Ovo ukazuje na visoku potrebu građana za predškolske ustanove u glavnom gradu. Nažalost, još

uvek postoje opštine koje nemaju nijednu predškolsku ustanovu. Od 34 opštine koje se nalaze Listi podataka o obrazovnom sistemu na Kosovu, samo 22 opštine imaju predškolske ustanove. Iznenadjuće, i Prizren, koji ima 1814 dece predškolskog nivoa (5-6 godina), nema nijedno obdanište za mlađe grupe. Takođe, Mališevo, sa 1136 dece na predškolskom nivou, ali bez obdaništa. Nema predškolskih ustanova ni u

²⁹ MASHT and ASK, "Statistikat e Arsimit Në Kosovë-2016-17," 59.

Dečanu, Dragašu, Elez Hanu, Juniku, Leposaviću, Novom Brdu, Štrpcu, Zubinom Potoku i Klokočtu.

Uprkos potrebi za povećanjem broja javnih ustanova za predškolski nivo, "zbog budžetskih ograničenja izabran je drugi pristup – povećano učešće u

predškolskom obrazovanju sa znatno manjom potrošnjom. Takođe će se stimulisati otvaranje privatnih predškolskih ustanova i sa osnovom u zajednici.³⁰ U nastavku, u Tabeli 1 prikazan je broj dece predškolskog/predosnovog nivoa u opštinaima.

Broj ustanova i učenika na predškolskom/osnovnom nivou ³¹				
#	Opština	Predškolske ustanove	Broj dece u predškolskoj ustanovi, 0-5 godina starosti (2016)	Broj dece u predškolskoj ustanovi, 5-6 godina starosti (2016)
1	Dečane	-	-	483
2	Dragaš	-	4	304
3	Uroševac	2	306	1619
4	Kosovo Polje	1	142	164
5	Đakovica	7	291	1120
6	Gnjilane	3	246	1125
7	Glogovac	2	98	984
8	Elez Han	-	-	142
9	Istok	5	181	544

³⁰MASHT, "Plani Strategjik i Arsimit Në Kosovë 2017–2021," 40.

³¹"Statistikat e Arsimit në Kosovë 2016-17", 16ff.

10	Junik	-	-	55
11	Kačanik	1	88	452
12	Kamenica	1	52	277
13	Klina	1	115	574
14	Leposavić	-	-	-
15	Lipljane	1	58	909
16	Mališevo	-	-	1136
17	Mamuša	1	-	56
18	Mitrovica	1	340	1067
19	Novo Brdo	-	-	46
20	Obilić	1	82	322
21	Peć	1	211	1187
22	Podujevo	1	46	1173
23	Priština	8	1079	2530
24	Prizren	-	89	1814
25	Orahovac	1	10	882
26	Štrpce	-	-	42
27	Štimlje	1	41	396

28	Srbica	1	73	483
29	Suva Reka	1	55	718
30	Vitina	1	86	488
31	Vučitrn	1	116	721
32	Zubin Potok	-	-	11
33	Zvečane	-	-	-
34	Klokot	-	-	9
	Ukupno	43	3,809	22,157

5

OBRAZOVNE INSTITUCIJE PRED-UNIVERZITETSKOG NIVOA

Broj institucija u preduniverzitetskom obrazovanju na svim nivoima na Kosovu je 1.114. Broj škola osnovnog nivoa (razredi 1–5) i niže srednjeg (razredi 6–9) je 952. Na višem srednjem nivou (razredi 9–12) funkcionišu 119 škola.

Na Kosovu, na preduniverzitetskom nivou za 2016/2017. godinu, nastavu je pohađalo 360.237 učenika. Od tog broja, 22.157 bili su predškolskog nivoa, 132.438 učenika je pohađalo nastavu osnovnog nivoa, 115.386 učenika niži srednji nivo i 86.447 viši srednji nivo.

Ukupan broj učenika na pred-univerzitetskom nivou u javnim institucijama na Kosovu je 360.237.³² Ako se tom broju dodaje i broj učenika u licenciranim privatnim institucijama, koji je 9.072, onda je ukupan godišnji broj učenika 369.309.

Na Kosovu je osnovno i niže srednje obrazovanje obavezno, tako da je stopa obuhvatanja učenika na ovim nivoima uvek bila visoka, sa 96% u osnovnom obrazovanju, odnosno sa 98% u nižem srednjem obrazovanju. Stopa učešća učenika u višem srednjem obrazovanju tokom školske 2014/15. godine iznosila je 84,5%.³³

Standard dovoljnog prostora u školama po učeniku još uvek nije postignut, a još uvek ostaje naglašen nedostatak prostora za laboratorije i praktičnu nastavu. Međutim, zbog budžetskih ograničenja, s jedne strane, i demografskih promena koje se očekuju u narednim godinama, nisu preduzete akcije za rešavanje pitanja nedostatka prostora u školama. Drugi razlog je to što je bilo odlaska iz ruralnih u urbana područja, tako da su škole u nekim ruralnim

³²Statistikat e Arsimit në Kosovë 2016/2017, 23.

³³MASHT, "Plani Strategjik i Arsimit në Kosovë 2017–2021," 22.

područjima poluprazne, dok su gradske škole preopterećene.

Pored nedostatka prostora, škole u mnogim slučajevima nemaju sredstva konkretizacije za izvođenje nastave u skladu sa zahtevima kurikuluma. Generalno, cilj upotrebe sredstava IT ostaje i

dalje ne ispunjen zbog nedostatka dovoljnih kompjutera za učenike i poteškoća nastavnika da pruže nastavu usmerenu na korišćenju informacione tehnologije

5.1

BROJ UČENIKA PREMA NIVOIMA

Na Kosovu, ukupan broj studenata na svim nivoima preduniverzitetskog obrazovanja u javnom i privatnom obrazovanju iznosi 369.309. U sledećoj tabeli prikazani su brojevi prema nivoima.

Broj učenika na preduniverzitetskom nivou na svim nivoima u javnim i privatnim školama				
#	Nivo	Javni	Privatni	Ukupno
1	Predškolski	3,809	2,083	5,892
2	Predosnovni	22,157	937	23,094
3	Osnovni /srednje niži nivo	247,824	3,107	250,931
4	Srednje viši	86,447	2,945	89,392
	Ukupno	360,237	9,072	369,309

Sledeća tabela prikazuje raspoređivanje studenata prema nivoima i opština.

Opština	Pred-osnovni nivo		Osnovni nivo	Niže srednji nivo	Više srednji nivo		Ukupno
	0-5 godina	5-6 godina			Stručne škole	Gimnazije	
Dečane	-	483	2,268	2,040	496	832	6119
Dragaš	4	304	1934	1634	390	207	4473
Uroševac	306	1,619	8,887	7,867	3,904	2,881	25,464
Kosovo Polje	142	164	3339	2,656	853	750	7,904
Đakovica	291	1,120	6,806	6,110	2,531	1,820	18,678
Gnjilane	246	1,125	6,390	5,875	3,149	2,313	19,098
Glogovac	98	984	4,791	4,157	1,607	1,424	13,061
Elez Han	-	142	796	617	-	343	1,898
Istok	181	544	2998	2599	626	1,044	7,992
Junik	-	55	305	254	-	220	834
Kačanik	88	452	2,512	2211	736	790	6,789
Kamenica	52	277	1,823	1,735	575	876	5,338
Klina	115	574	3,196	2,922	970	844	8,621
Leposavić	-	-	12	17	-	-	29
Lipljane	58	1136	4,878	4,304	1,236	1,870	13,255
Mališevvo	-	277	5,211	4,630	1,214	2,098	14,289
Mamuša	-	56	370	331	-	221	978
Mitrovica	340	1,067	6,111	5084	2694	1757	17053

Novo Brdo	-	46	267	214	61	-	588
Obilić	82	322	1,703	1,508	440	308	4363
Peć	211	1187	7095	6033	3244	1744	19514
Podujevo	46	1173	7317	6636	2836	1724	19,732
Priština	1,079	2,530	16,674	13,492	5,813	5,328	44,916
Prizren	89	1,814	12,413	10,572	4,319	3,444	32,572
Orahovac	10	882	4135	3,681	534	1,932	11,253
Štrpce	-	42	247	268	13	169	739
Štimlje	41	396	2178	2103	696	842	6256
Srbica	73	718	4083	3692	1,722	909	11,197
Suva Reka	55	807	4,628	4,016	1,841	1,352	12,699
Vitina	86	488	3432	3,174	930	1,534	9,644
Vučitrn	116	721	5473	4826	2032	1409	14577
Zubin Potok	-	11	59	50	-	-	120
Zvečane	-	-	41	17	-	-	58
Klokot	-	9	66	61	-	-	136
	3,809	22,157	132,438	115,386	45'462	40'985	360'237
Ukupno		25,966		247,824		86'447	360'237

Pored javnih institucija, jedan broj učenika pohađa nastavu i učenici prisustvuju privatnim institucijama osnovnog, niže srednjeg i više srednjeg obrazovanja. Donja tabela prikazuje broj i opštine koje pružaju privatno obrazovanje. Ukupan broj učenika u privatnim institucijama je 6.052.

Opština	Učenici u privatnim ustanovama osnovnog i niže srednjeg i više srednjeg nivoa obrazovanja ³⁴								
	Osnovni/niže srednji			Više srednji			Ukupno		
	Muškarci	Žene	Ukupno	Muškarci	Žene	Ukupno	Muškarci	Žene	Ukupno
Uroševac	26	31	57	78	31	109	104	62	166
Đakovica	80	55	135	150	110	260	230	165	395
Gnjilane	50	28	78	73	68	141	123	96	219
Klina	-	-	-	26	30	56	26	30	56
Lipljane	-	-	-	194	187	381	194	187	381
Mitrovica	22	22	44	5	10	15	27	32	59
Peć	56	27	83	83	46	129	139	73	212
Priština	1,070	834	1,904	778	571	1,349	1,848	1,405	3,253
Prizren	458	348	806	262	243	505	720	591	1,311
Ukupno	1,762	1,345	3,107	1,649	1,296	2,945	3,411	2,641	6,052

³⁴Statistikat e arsimit në Kosovë 2016–2017, 61.

5.2

BROJ INSTITUCIJA PO NIVOU

Opština	Predškolsk. /obdaništa	Osnovni i niže srednji	Više srednji	Ukupno
Dečane	-	21	2	23
Dragaš	-	35	1	36
Uroševac	2	51	8	61
Kosovo Polje	1	13	3	17
Đakovica	7	51	9	67
Gnjilane	3	41	8	52
Glogovac	2	32	2	36
Elez Han	-	6	1	7
Istok	5	26	3	34
Junik	-	1	1	2
Kačanik	1	24	2	27
Kamenica	1	30	33	34
Klina	1	26	2	29
Leposavić	-	1	-	1
Lipljane	1	50	5	56
Mališeva	-	38	3	41
Mamuša	1	1	1	3

Mitrovica	1	39	5	45
Novo Brdo	-	7	1	8
Obilić	1	16	2	19
Peć	1	39	6	46
Podujevo	1	57	4	62
Priština	8	58	14	80
Prizren	-	71	14	85
Orahovac	1	34	4	39
Štrpcce	-	5	1	6
Štimlje	1	18	1	20
Srbica	1	36	4	41
Suva Reka	1	41	3	45
Vitina	1	35	3	39
Vučitrn	1	46	3	50
Zubin Potok	-	1	-	1
Zvečane	-	1	-	1
Klokot	-	1	-	1
Ukupno	43	952	119	1114

5.3

GEOGRAFSKO RASPOREĐIVANJE ŠKOLA

Na Kosovu, poslednjih godina je zabeležen trend demografskog razvoja, što je učinilo planiranje obrazovanja još težim. Kretanje građana od manjih opština prema velikim centrima, imalo je za posledicu da određeni broj škola u selima i malim opštinama rade sa malim brojem učenika ili su čak i zatvorene. S druge strane, škole u gradovima su

preopterećene i rade u smenama.

Na Kosovu su škole raspoređene u svim opštinama. Pristup učenika u školi uopšte nije težak, posebno u poslednjim godinama, nakon regulisanja putne infrastrukture i autobuskih linija i u udaljenim ruralnim područjima.

5.4

UČENICI KOJI ZAVRŠAVAJU 9./10. RAZRED, GIMNAZIJALCI

Na Kosovu, u 2016/2017. godini završilo je niže javno srednje obrazovanje (9 razred) 30.910 učenika. U višem srednjem obrazovanju (10. razred), u istoj godini registrovano je 32.577 učenika.

Godina 2016 / 2017	Muškarci	Žene	Ukupno
Starosna dob/razred			
9. razred	15.863	15.047	30.910
10. razred	17.250	15.327	32.577

Nivo višeg srednjeg obrazovanja na Kosovu sastoji se od stručnih škola i gimnazija. Tokom 2016/2017. godine 45.462 učenika upisano je u stručnim školama, a u gimnazijama 40.985.

Gimnazije preferiraju kosovski učenici, jer im to omogućava da nastavite studiranje na univerzitetu. Slab ekonomski razvoj, nedostatak radnih mesta i naduvanje državne uprave, imale su za posledicu stvaranje utiska kod građana da će se lakše zaposliti, ukoliko ste studirali.

Nažalost, stručno obrazovanje se smatra alternativom samo kada učenici ne postižu uspeh, kako bi se upisali u gimnazije. Prema MONT-u, broj učenika upisanih u stručne škole pao je ispod 50% od ukupnog broja učenika na višem srednjem nivou. Glavne kritike u pogledu stručnog obrazovanja odnose se na nedovoljan budžet za pokrivanje potreba učenika i neusklađenosti stručnih profila sa zahtevima tržišta rada.³⁵

Opština	Stručne škole			Gimnazije			Ukupno		
	Muškarci	Žene	Ukupno	Muškarci	Žene	Ukupno	Muškarci	Žene	Ukupno
Dečane	369	127	496	385	447	832	754	574	1328
Dragaš	224	166	390	110	97	207	334	263	597
Uroševac	2,165	1,739	3,904	1,364	1,517	2,881	3,529	3,256	6,785
Kosovo Polje	526	327	853	261	489	750	787	816	1,603
Đakovica	1,480	1,051	2,531	822	998	1,820	2,302	2,049	4,351

³⁵Strategjia Kombëtare për Zhvillim 2016–2021. 27.

Gnjilane	1,577	1,572	3,149	1,012	1,301	2,313	2,589	2,873	5,462
Glogovac	1,023	584	1,607	537	887	1,424	1,560	1,471	3,031
Elez Han	-	-	-	157	186	343	157	186	343
Istok	481	145	626	428	616	1,044	909	761	1,670
Junik	-	-	-	127	93	220	127	93	220
Kačanik	492	244	736	309	481	790	801	725	1,526
Kamenica	398	177	575	368	508	876	766	685	1,451
Klina	622	348	970	303	541	844	925	889	1,814
Leposavić	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Lipljane	835	401	1,236	810	1,060	1,870	1,645	1,461	3,106
Mališevо	748	466	1,214	891	1,207	2,098	1,639	1,673	3,312
Mamuša	-	-	-	137	84	221	137	84	221
Mitrovica	1,535	1,159	2,694	753	1,004	1,757	2,288	2,163	4,451
Novo Brdo	33	28	61	-	-	-	33	28	61
Obilić	297	143	440	99	209	308	396	352	748
Peć	1,863	1,381	3,244	703	1,041	1,744	2,566	2,422	4,988
Podujevo	1,646	1,190	2,836	624	1,100	1,724	2,270	2,290	4,560
Priština	3,362	2,451	5,813	2,255	3,073	5,328	5,617	5,524	11,141
Prizren	2,516	1,803	4,319	1,579	1,865	3,444	4,095	3,668	7,763

Orahovac	413	121	534	968	964	1,932	1,381	1,085	2,466
Štrpce	13	-	13	101	68	169	114	68	182
Štimlje	410	286	696	386	456	842	796	742	1,538
Srbica	1,044	678	1,722	349	560	909	1,393	1,238	2,631
Suva Reka	1,236	605	1,841	510	842	1,352	1,746	1,447	3,193
Vitina	613	317	930	685	849	1,534	1,298	1,166	2,464
Vučitrn	1,283	749	2,032	563	846	1,409	1,846	1,595	3,441
Zubin Potok	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Zvečane	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Klokot	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ukupno	27,204	18,258	45,462	17,596	23,389	40,985	44,800	41,647	86,447

6

VISOKO OBRAZOVANJE

Sektor visokog obrazovanja regulisan je Zakonom o visokom obrazovanju iz 2011. godine³⁶. Sistem visokog obrazovanja na Kosovu funkcioniše kroz javne i privatne visokoškolske ustanove. Samo akreditovane institucije mogu pružiti studije koje se završavaju akademskom titulom ili diplomom.³⁷

Na Kosovu, na nivou visokog obrazovanja funkcionišu 9 javnih institucija i 30 privatnih akreditovanih i licenciranih institucija. Shodno tome, na Kosovu za 1 milion stanovnika postoje 20 visokoškolskih ustanova, što je veoma visok broj u poređenju sa prosekom u Evropskoj uniji.

Stalni izazov za ceo obrazovni sistem, uključujući i visoko obrazovanje, bila je etnička podela obrazovanja. Iako je Briselski sporazum iz 2013. godine pokušao rešiti pitanje

uzajamnog priznavanja diploma, to nije postignuto.

Budući da se obrazovanje nije odnosilo samo na edukaciju, već se koristilo i za političke manipulacije, visoko obrazovanje je postalo još jedna arena konkurenčkih etničkih fronta. Posle rata, kosovski Srbi koji žive u severnoj Mitrovici odbili su da prihvate nezavisnost Kosova i, shodno tome, i Univerzitetu u Prištini od srpskog obrazovnog sistema. U ovom odbacivanju podržala ih je Srbija. Departmane Prištinskog Univerziteta u Mitrovici su držali pod kontrolom kosovski Srbi, koji su ga imenovali kao Prištinski Univerzitet u Kosovskoj Mitrovici ili PUKM.

Međutim, budući da ovaj univerzitet radi i rukovodi se po srpskom obrazovnom sistemu, njegove diplome treba priznati na Kosovu, tako da se

³⁶Ligji për Arsimin e Lartë në Kosovë: <https://mashterks-govnet/uploads/2015/06/02-ligji-per-arsimin-e-larte-anglisht.pdf>

³⁷SPHERE, Arsimi i Lartë ne Kosovë: <https://supporthere.org/page/higher-education-kosovo>

studenti mogu zaposliti na Kosovu. S druge strane, kosovske diplome ne priznaju se u Srbiji, što onemogućuje da Albanci koji žive u Srbiji pronađu posao.

Još jedno pitanje koje doprinosi lošem kvalitetu u visokom obrazovanju je korupcija. U jednom izveštaju kojeg je poručio Savet Evrope u 2017. godini kaže se da je korupcija "kontinuirani i održivi strukturni problem koji se u posljednjih nekoliko godina nastavio pogoršavati".³⁸

Osim etničke podele i korupcije, visoko obrazovanje se takođe politički zlostavlja. Sticanje radnog mesta na Univerzitetu kao predavača gotovo je nemoguće ako ne pripadate jednoj od najjačih političkih stranaka. Pošto je Univerzitet mesto na kojem se može uticati na studente sa političkom vizijom, stranke imaju konstantan interes da instaliraju svoje ljude тамо.

Broj studenata u visokom obrazovanju na Kosovu stalno se povećavao. Od 40.000 studenata u 2004. godini, broj za 2015. godinu povećan je na 122.000 studenata. Na 100.000 stanovnika Kosovo ima 6.669 studenata, što je dvostruko više od proseka za Evropsku uniju

Postoji i povećanje broja studijskih programa, iako prema istraživanju postoji neusklađenost između zahteva tržišta rada i programa visokog obrazovanja.

U tabeli u nastavku prikazani su procenti studenata prema studijskim programima³⁹

³⁸Balkan Insight, <http://www.balkaninsight.com/en/article/higher-education-is-reinforcing-kosovo-s-ethnic-divide-04-04-2017>

³⁹MASHT, "Plani Strategik i Arsimit Në Kosovë 2017–2021," 29.

Oblast studija	Javni	Privatni	Ukupno
Obrazovanje	9.2%	0.0%	6.8%
Humanističke nauke i umetnost	10.8%	6.4%	9.7%
Društvene nauke, poslovanje i pravda	48.1%	63.7%	52.1%
Prirodne nauke, matematika i računari	5.5%	10.2%	6.7%
Inženjering, proizvodnja i građevinsrštvo	14.0%	7.5%	12.3%
Poljoprivreda i veterinarstvo	2.6%	0.0%	2.0%
Zdravlje i blagostanje	6.9%	7.7%	7.1%
Usluge	2.8%	4.5%	3.3%

Kao jedan od razloga nedostatka koordinacije između institucija visokog obrazovanja i tržišta rada, smatra se nedostatak komunikacija između aktera ove dve oblasti.

Povećanje broja studenata, uprkos visokim potrebama, nije pratilo proporcionalno povećanje akademskog osoblja u visokoškolskim ustanovama. Štaviše, nedostaju infrastruktura i oprema za poboljšanje kvaliteta u

visokom obrazovanju. Jedna od ključnih usluga koje univerzitet treba da ponudi je pristup ažuriranoj literaturi u bibliotekama i u elektronskoj formi. To bi povećalo i kvalitet visokog obrazovanja, kao i naučnog istraživanja. Međutim, ovo i dalje predstavlja izazov za Kosovo.

Iako pravni okvir za visoko obrazovanje predviđa razvoj mehanizama finansiranja

zasnovanog na učinku visokoškolskih ustanova, Kosovo još nije razvilo metodologiju za takvo finansiranje.

2011. godine, ali ostaje na ivici evropskih standarda. Međutim, po glavi studenata, potrošnja je u opadanju, zbog povećanog broja studenata.

Javna potrošnja za visoko obrazovanje se povećava od

6.1

BROJ JAVNIH I PRIVATNIH UNIVERZITETA

Na Kosovu postoji 9 javnih univerziteta u sledećim opštinama

- Priština, Hasan Prishtina
- Prizren, Ukshin Hoti
- Peć, Haxhi Zeka
- Gnjilane, Kadri Zeka
- Đakovica, Fehmi Agani
- Mitrovica, Isa Boletini
- Uroševac, Univerzitet primenjenih nauka
- Fakultet islamskih studija
- Vučitrn, Fakultet javne bezbednosti

1

UNIVERZITET HASAN PRISHTINA, PRIŠTINA⁴⁰

Fakultet Studijski program	I godina			II godina			III godina			IV godina			V godina			VI godina			Zene	Muškarci	Ukupno
	Ž	M		Ž	M		Ž	M		Ž	M		Ž	M		Ž	M		Ž	M	
Filozofski	506	283	789	572	236	808	1094	445	1539	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2172	964	3.136
Prirodno matematičke nauke	526	292	818	614	261	875	546	277	823	152	141	293	-	-	-	-	-	-	1.838	971	2.809
Filološki fakultet	613	228	841	453	126	579	660	164	824	460	78	538	-	-	-	-	-	-	2186	596	2.782
Pravni	639	450	1.089	748	507	1.255	734	454	1188	850	802	1652	-	-	-	-	-	-	2971	2213	5.184
Ekonomski	918	1.176	2.094	914	993	1.907	2369	2319	4688	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4201	4488	8.689
Gradevinarstvo i arhitektura	133	345	478	165	321	486	255	875	1130	71	70	141	97	103	200	-	-	-	721	1714	2.435
Elektro- računarska inženj.	236	459	695	170	280	450	332	434	766	-	-	-	-	-	-	-	-	-	738	1173	1.911
Mašinska inženj.	71	444	515	95	313	408	75	274	349	-	-	-	-	-	-	-	-	-	241	1031	1.272
Medicinski	283	142	425	357	208	565	789	373	1162	264	165	429	298	185	483	454	493	947	2445	1566	4.011
Umetnosti	102	79	181	91	74	165	120	101	221	94	89	183	-	-	-	-	-	-	407	343	750
Poljoprivredni /veterinarski	256	478	734	243	305	548	128	236	364	5	43	48	5	86	91	-	-	-	637	1148	1.785
Sportske nauke	69	134	203	52	141	193	29	104	133	39	217	256	-	-	-	-	-	-	189	596	785
Edukativni	495	40	535	879	56	935	891	43	934	921	100	1021	-	-	-	-	-	-	3186	239	3.425
Ukupno	4847	4.550	9.397	5.353	3.821	9.174	8.022	6.099	14.121	2.856	1.705	4.561	400	374	774	454	493	947	21.932	17.042	3.8974

⁴⁰ MASHT and ASK, "Statistikat e Arsimit në Kosovë–2016–17," 93.

2

UNIVERZITET UKSHIN HOTI,

PRIZREN⁴¹

Studijski program	I godina			II godina			III godina			IV godina					
	Žene	Muškarci	Ukupno	Žene	Muškarci	Ukupno	Žene	Muškarci	Ukupno	Žene	Muškarci	Ukupno	Žene	Muškarci	Ukupno
Poslovna administr.	163	253	416	119	88	207	114	114	228	-	-	-	396	455	851
Međunarodni menadž.	91	163	254	90	80	170	106	109	215	-	-	-	287	352	639
Pravni	221	250	471	246	145	391	137	79	216	61	23	84	665	558	1223
Software design	18	134	152	25	63	88	17	45	62	-	-	-	60	242	302
TiT bosanski jezik	10	29	39	8	21	29	24	16	40	-	-	-	42	66	108
TiT	30	153	183	47	79	126	60	92	152	-	-	-	137	324	461
TiT turski jezik	16	30	46	9	1	10	-	-	-	-	-	-	25	31	56
Engleski jezik	186	83	269	102	13	115	45	7	52	-	-	-	333	103	436
Nemački jezik	103	74	177	39	21	60	20	11	31	-	-	-	162	106	268
Albanski jezik	111	47	158	64	24	88	70	-	70	-	-	-	245	71	316
Osnovni program, bosanski jezik	25	19	44	15	7	22	23	3	26	15	9	24	78	38	116
Osnovni program, turski jezik	16	13	29	7	5	12	18	7	25	15	1	16	56	26	82
Osnovni program	353	46	399	137	127	264	165	16	181	102	14	116	757	203	960
Predškolski	214	2	216	227	1	228	142	1	143	85	1	86	668	5	673
Predškolski turski jez.	25	3	28	11	-	11	21	-	21	17	1	18	74	4	78
Predškolski – bosanski j.	8	4	12	9	1	10	-	-	-	-	-	-	17	5	22

⁴¹MASHT and ASK, 99.

Hemija-fizika, bosanski jezik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	8	13	5	8	13
Hemija-fizika	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Mat.-informat., turski	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Agrobiznis	11	42	53	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11	42	53
Šumarstvo i prirodne nauke	9	58	67	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9	58	67
Engl. jezik Edukativni	-	-	-	-	-	-	-	-	-	14	10	24	14	10	24
Alb. jezik Edukativni	-	-	-	-	-	-	-	2	2	-	1	1	-	3	3
Nem. jezik Edukativni	-	-	-	6	1	7	6	12	18	3	17	20	15	30	45
Ukupno	1.610	1.403	3.013	1.161	677	1.838	968	514	1.482	317	85	402	4.056	2.740	6.796

3

UNIVERZITET HAXHI ZEKA PEĆ⁴²

Ukupan broj studenata na bachelors nivou na Univerzitetu Haxhi Zeke, Peć															
Programet e studimeve	I godina			II godina			III godina			IV godina			Ukupno		
	Žene	Muškarci	Ukupno	Žene	Muškarci	Ukupno	Žene	Muškarci	Ukupno	Žene	Muškarci	Ukupno	Žene	Muškarci	Ukupno
Fakultet za poslovanje	355	548	903	221	196	417	356	226	582	-	-	-	932	970	1,902
Pravni fakultet	572	1231	1803	235	270	505	244	195	439	254	180	434	1305	1876	3,181
Fakultet za turizam, ugostiteljstvo i upravljanje životnom sredinom	141	431	572	112	241	353	95	157	252	-	-	-	348	829	1,177
Fakultet agrobiznisa	124	141	265	92	81	173	98	179	277	-	-	-	314	401	715
Fakultet umetnosti	40	70	110	20	23	43	11	27	38	18	15	33	89	135	224
Ukupno	1,232	2,421	3,653	680	811	1,491	804	784	1,588	272	195	467	2,988	4,211	7,199

4

UNIVERZITET KADRI ZEKA, GNJILANE⁴³

Fakultet Studijski program	Viti I			Viti II			Viti III			Viti IV					
	Femra	Meshkuj	Gjithsej	Femra	Meshkuj	Gjithsej	Femra	Meshkuj	Gjithsej	Femra	Meshkuj	Gjithsej	Femra	Meshkuj	Gjithsej
Edukativn Osn.	152	34	186	146	17	163	85	16	101	71	19	90	454	86	540
Edukativn Predosn	127	-	127	106	-	106	60	-	60	42	-	42	335	-	335
Pravni/ Pravni	212	178	390	156	83	239	147	63	210	48	38	86	563	362	925
Ekonomski/ Bankarst., Finansije i računovodstvo	121	120	241	118	80	198	128	66	194	-	-	-	367	266	633
Ekonomski/ Menadžment	100	139	239	99	61	160	105	86	191	-	-	-	304	286	590

⁴²MAShT and ASK, 104.⁴³MAShT and ASK, 107.

Ekonomski/ Marketing	81	50	131	36	9	45	33	9	42	-	-	-	150	68	218
Računarska nauka	46	107	153	28	45	73	20	30	50	-	-	-	94	182	276
Ukupno	839	628	1467	689	295	984	578	270	848	161	57	218	2267	1250	3517

5

UNIVERZITET FEHMI AGANI, ĐAKOVICA⁴⁴

Programet e studimeve	I godina			II godina			III godina			IV godina			Ukupno		
	Ž	M	Ukupno	Ž	M	Ukupno	Ž	M	Ukupno	Ž	M	Ukupno	Ž	M	Ukupno
Predškolsko obrazovanje	108	2	110	125	2	127	142	4	146	136	4	140	511	12	523
Osnovno obrazovanje	103	20	123	154	43	197	124	29	153	146	33	179	527	125	652
Filološki/ Albanski jezik	50	28	78	63	57	120	37	40	77	38	23	61	188	148	336
Filološki/ Albanska književnost	38	43	81	41	58	99	39	34	73	-	-	-	118	135	253
Filološki/ Engleski jezik i književnost	-	-	-	98	46	144	69	25	94	46	30	76	213	101	314
Medicinski/ babice	57	1	58	58	-	58	39	1	40	36	1	37	190	3	193
Medicinski/ zdr. nega	86	24	110	121	48	169	99	36	135	71	19	90	377	127	504
Ukupno	442	118	560	660	254	914	549	169	718	473	110	583	2.124	651	2.775

⁴⁴MAShT and ASK, 110

6

UNIVERZITET ISA BOLETINI, MITROVICA⁴⁵

Studijski program	I godina			II godina			III godina					
	Žene	Muškarci	Ukupno	Žene	Muškarci	Ukupno	Žene	Muškarci	Ukupno	Žene	Muškarci	Ukupno
Geo-nauka	22	139	161	12	44	56	26	92	118	60	275	335
Tehnologija hrane	157	150	307	64	35	99	92	46	138	313	231	544
Mašinsko i računarsko inženjerstvo	126	298	424	123	114	237	86	119	205	335	531	866
Pravni	82	101	183	35	35	70	24	26	50	141	162	303
Ekonomski	81	181	262	58	65	123	39	44	83	178	290	468
Edukativni	200	14	214	175	16	191	91	3	94	466	33	499
Ukupno	668	883	1551	467	309	776	358	330	688	1.493	1.522	3.015

7

UNIVERZITET PRIMENJENIH NAUKA, UROŠEVAC⁴⁶

Programet e studimeve	I godina			II godina			III godina			Ukupno		
	Žene	Muškarci	Ukupno	Žene	Muškarci	Ukupno	Žene	Muškarci	Ukupno	Žene	Muškarci	Ukupno
Fakultet za menadžment	124	133	257	89	62	151	73	71	144	286	266	552
Fakultet za turizam i životnu sredinu	96	91	187	56	51	107	15	11	26	167	153	320
Fakultet za arhitekturu i drvenu tehnologiju	57	81	138	34	32	66	21	31	52	112	144	256
Fakultet inženjerstva i informatike	47	82	129	13	34	47	7	22	29	67	138	205
Ukupno	324	387	711	192	179	371	116	135	251	632	701	1.333

⁴⁵MAShT and ASK, 113.⁴⁶MAShT and ASK, 117.

8

FAKULTET ISLAMSKIH STUDIJA⁴⁷

Studijski program	I godina			II godina			III godina			IV godina			Ukupno		
	F	M	Ukupno	F	M	Ukupno	F	M	Ukupno	F	M	Ukupno	F	M	Ukupno
Islamska teologija	40	78	118	40	45	85	41	58	99	23	30	53	144	211	355

9

FAKULTET JAVNE BEZBEDNOSTI, VUČITRN⁴⁸

Studijski program	I godina			II godina			III godina			IV godina					
	Ž	M	U	Ž	M	U	Ž	M	U	Ž	M	U	Ž	M	U
Javna bezbednost	6	56	62	5	50	55	7	55	62	-	-	-	18	161	179

⁴⁷MASHT and ASK, 120.

⁴⁸MASHT and ASK, 122.

6.2

PRIVATNI KOLEDŽI

Broj studenata na Bacheloru na privatnim koledžima⁴⁹

Koledž	PRIVATNI KOLEDŽI												
	I		II		III		IV		V		VI		
	Žene	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene	Muškarci	Ukupno
AAB	2,463	4,561	1,941	3,659	2,017	4,143	735	1,200	-	-	-	-	7,156
AuK	60	145	63	121	40	87	35	74	-	-	-	-	198
Biznesi	127	514	139	546	129	529	42	98	-	-	-	-	437
Design FactorY	20	20	21	24	6	6	-	-	-	-	-	-	47
Fama	885	1266	567	924	647	1,198	99	313	-	-	-	-	2,198
European i Kosovës	24	91	23	73	58	157	-	-	-	-	-	-	105
Dukagjini	36	105	46	131	25	110	10	18	-	-	-	-	117
Gjilani	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Humanistika	1	3	6	33	15	42	-	-	-	-	-	-	22
IBMC	39	100	27	46	25	41	13	21	-	-	-	-	104
Internacional	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ISPE	152	424	220	544	218	541	13	39	-	-	-	-	603
Juridika	37	116	39	105	25	105	18	88	33	100	32	123	184
Pjetër Budi	44	152	40	184	38	236	-	-	-	-	-	-	122
QEAP Heimerer	347	488	312	446	238	324	-	-	-	-	-	-	897
Rezonanca	320	559	287	509	202	351	26	66	33	88	-	-	868
													1573

⁴⁹ MASHT and ASK, 123.

Riinvest	30	79	23	99	68	255	-	-	-	-	-	-	121	312	433
Tempulli	16	108	8	43	3	45	-	-	-	-	-	-	27	169	196
UBT	1.013	2.616	581	1.832	517	1.813	9	33	-	-	-	-	2.120	4.174	6.294
Universi	140	214	111	176	111	171	-	-	-	-	-	-	362	199	561
Akademia Evolucion	151	202	119	165	115	167	-	-	-	-	-	-	385	149	534
Dardania	274	399	273	443	306	470	-	-	-	-	-	-	853	459	1.312
ESLG	10	35	31	74	22	49	3	5	-	-	-	-	66	97	163
Iliria	278	806	406	1.243	412	1.305	98	198	-	-	-	-	1194	2.358	3.552
Universum	325	657	265	610	299	641	166	140	-	-	-	-	1.055	1.293	2.348
Vizioni pér Arsim	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ekonomik i Lubljanes	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Eada	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Victory	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Globus	99	204	54	114	58	129	-	-	-	-	-	-	211	236	447
Arberi	57	161	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	57	104	161
Ukupno	6.948	14.025	5.602	12.144	5.594	12.915	1.267	2.593	66	188	32	123	19.509	22.479	41.988

Broj studenata na Magistarskom nivou na privatnim koledžima u školskoj 2016/2017. godini⁵⁰

Koledž	I		II		Žene	Muškarci	Ukupno
	Žene	Ukupno	Žene	Ukupno			
AAB	535	965	402	766	937	794	1731
AuK	-	-	-	-	-	-	-
Biznesi	62	175	55	197	117	255	372
Design FactorY	-	-	-	-	-	-	-
Fama	138	229	187	321	325	255	550
Europian i Kosovës	-	-	-	-	-	-	-
Dukagjini	15	33	6	20	21	32	53
Gjilani	-	-	-	-	-	-	-
Humanistika	-	-	-	-	-	-	-
IBMC	-	-	-	-	-	-	-
Internacional	-	-	-	-	-	-	-
ISPE	13	38	34	103	47	94	141
Juridika	3	17	6	25	9	33	42
Pjetër Budi	17	52	12	51	29	74	103
QEAP Heimerer	34	38	12	13	46	5	51
Rezonanca	42	56	-	-	42	14	56

⁵⁰MASHT and ASK, 128.

Riinvest	31	51	142	300	173	178	351
Tempulli	13	44	-	18	13	49	62
UBT	131	345	108	225	239	331	570
Universi	-	-	2	6	2	4	6
Akademia Evolucion	10	15	9	12	19	8	27
Dardania	29	45	55	83	84	44	128
Dukagjini	15	33	6	20	21	32	53
ESLEG	16	46	-	-	16	30	46
Iliria	140	294	137	314	277	331	608
Universum	33	56	45	120	78	98	176
Vizioni pér Arsim	-	-	-	-	-	-	-
Ekonomik i Lubjanës	-	-	-	-	-	-	-
Eada	-	-	-	-	-	-	-
Victory	-	-	-	-	-	-	-
Globus	61	109	40	72	101	80	181
Arbëri	13	39	-	-	13	26	39
Ukupno	1,336	2,647	1,252	2,646	2,588	2,705	5,293

6.3

BROJ UČENIKA I STUDENATA NA SVIM NIVOIMA JAVNOG I PRIVATNOG OBRAZOVANJA⁵¹

Obrazovanje	Javno	Privatno	Ukupno
	2016/2017	2016/2017	2016/2017
Predškolski(0)	26,453	3,020	29,473
Osnovni i niže srednji (1+2)	251,986	3,107	255,093
Više srednji (3)	87,996	2,945	90,941
Specijalno obrazovanje (1+2+3)	271	-	271
Univerzitetsko (5+6)	75,962	47,281	123,243
Ukupno	442,668	56,353	499,021

⁵¹Statistikat e Arsimit në Kosovë 2016/2017, 134.

7

KURIKULUMI /NASTAVNI PLANOVI I PROGRAMI/ (OD 6. DO 12. RAZREDA): KAKO SE UČENICI OSPOSOBLJAVAJU O DEMOKRATSKOM ŽIVOTU I TRŽIŠTU RADA?

U okviru napora za reformom obrazovanja na Kosovu, razvijen je Okvir kurikuluma za preduniverzitetsko obrazovanje, kako bi se rešili identifikovani nedostaci i potrebe u oblasti obrazovanja. Prethodni nastavni planovi i dalje su orijentisana u obrazovanju kao prenos sadržaja i frontalne nastava sa fokusom na nastavnike i nastavne predmete. Sadašnji Kurikulum, koji je pilotiran 2011. godine i prema prognozama MONT-a, morao je da operira širom zemlje još od 2013./2014. godine, ima za cilj da promeni paradigmu klasične nastave orijentirane u sadržaju i premeštanju fokusa učenika i razvoj različitih kompetencija učenika. Međutim, kasnilo se u implementaciji novog Okvira kurikuluma do sada. Implementacija novog

kurikuluma postala je obavezna za sve škole tek od 2017. godine.

Kurikularni okvir je podeljen na Osnovne kurikulume različitih nivoa preduniverzitetskog obrazovanja. U okviru Osnovnog kurikuluma rezultati se određuju kako za kompetencije tako i za učenje.

Kompetencije koje su predviđene da se razviju kroz novi Kurikularni okvir osnovne kurikulume uključuju znanje, veštine i stavove koji će pomoći učenicima da postižu uspehe u digitalnoj eri, slobodne tržišne ekonomije i sveta sa značajnom međuzavisnošću. Vrste kompetencija koje treba razviti su:

- Kompetencija komunikacije i izražavanja
- Kompetencija razmišljanja
- Kompetencija učenja
- Kompetencija za život, rad i životnu sredinu
- Lična kompetentnost
- Građanska kompetentnost

Da bi se postigle ove kompetencije, formulisani su i rezultati koji se moraju postići za različite kurikularne oblasti na sledeći način:

- Jezici i komunikacija;
- Umetnosti;
- Matematika;
- Prirodne nauke;
- Društvo i životna sredina;
- Fizičko vaspitanje, sportovi i zdravlje;
- Život i posao.

Razlika između formalnih nivoa obrazovanja za kompetencije i kurikularne oblasti vrši se kroz očekivane rezultate učenja.⁵²

Osnovni kurikulumi za niže srednje obrazovanje (razred VI – IX)⁵³ i više srednje obrazovanje (razred X – XII)⁵⁴

predviđaju iste kompetencije i kurikularne oblasti, kako za niži nivo, takođe i za viši nivo (gimnazije). Osim klasičnih predmeta, kurikule oba nivoa su planirale još dve oblasti koje se bave socijalnim (društvo i životna sredina) i ekonomskim pitanjima (život i rad).

⁵²"Kurrikula Bérthamé për Arsimin e Mesém të Ulet të Kosovës," gusht 2016, 15.

⁵³MASHT, "Kurrikula Bérthamé për Arsimin e Mesém të Ulet të Kosovës."

⁵⁴MASHT, "Kurrikula Bérthamé për Arsimin e Mesém të Lartë të Kosovës," gusht 2016.

Kroz oblast Društvo i životna sredina učenici razvijaju znanja, veštine, stavove i sklonosti koji su potrebni za demokratsko društvo. Cilj je da učenici nauče da aktivno i kritički učestvuju u društvu i svetu.

Kurikularna oblast Društvo i životna sredina za niže srednje obrazovanje (razred VI - IX), realizuje se kroz predmetno podučavanje. Nastavni predmeti ove oblasti na ovom nivou su: istorija, geografija i građansko obrazovanje.

Opšti koncepti ove oblasti su:

- Pojedinci, grupe i društveni odnosi
- Društveni i prirodni procesi
- Norme, prava i odgovornosti
- Odlučivanje i institucije
- Životna sredina, resursi i održivi razvoj⁵⁵

Specifični koncepti oblasti Društvo i životna sredina⁵⁶ za niže srednje obrazovanje, pored koncepata iz predmeta Istorija i Geografija, uključuju i koncepte predmeta Građansko obrazovanje, koji se bave društvenim i političkim temama.

Niže srednje obrazovanje . specifični koncepti (pojmovi) za oblast Društvo i životna sredina

Društvo	Carstvo	Mir	Sloboda	Demokratija
Revolucija	Porodica	Jednakost	Abolicionizam	Republika
Iluminizam	Pojedinac	Zakoni	Tolerancija	Migracija
Parlementarizam	Institucije	Demokratsko građanstvo	Apsolutizam	Komunikacija
Kolonijalizam	Pol	Država	Upravljanje	Totalitarizam

⁵⁵MASHT, "Kurrikula Bérthamé pér Arsimin e Mesém té Ulet té Kosovës," 66

⁵⁶MASHT, "Kurrikula Bérthamé pér Arsimin e Mesém té Ulet té Kosovës. f. 70.

U višem srednjem obrazovanju (razred X – XII), kurikularna oblast Društvo i životna sredina obrađuje se kroz predmetnu nastavu, kao što su istorija, građansko obrazovanje, sociologija, psihologija, filozofija i logika.

Specifični koncepti oblasti Društvo i životna sredina u visokom obrazovanju, koji se bave i socijalnim, političkim i ekonomskim temama su:⁵⁷

Više srednje obrazovanje, specifični koncepti za oblast Društvo i životna sredina				
Društvo	Dekolonizacija	Norme	Mir	Parlamentarizam
Kolonizacija	Prava	Odgovornosti	Tolerancija	Sukob
Političke stranke	Solidarnost	Diktatura	Fašizam	Percepcija
Neokolonijalizam	Odlučivanje	Diktatura Proletarijata	Tržišna ekonomija	Nacizam
Traktat	Illuminizam	Pojedinac	Komunizam	Država
Jednakost	Socijalizam	Suđenje	Društveni odnosi	Sloboda
Građanstvo	Društvene grupe	Demokratija	Era relativizma	Borba
Razmišljanje	Civilizacija	Filozofske struje		

Kurikularna oblast Život i rad planira aktivnosti kao što su istraživanje, rešavanje problema i razmatranje koncepata. Očekuje se da učenici razviju svoju kreativnost i preduzetničke veštine. Ove sposobnosti i veštine moraju biti razvijene tako da učenici mogu da igraju efikasnu ulogu u ekonomiji, tako što će biti konkurentni na

tržištu rada. Ova kurikularna oblast obuhvata: životne veštine, radinost, kućno gazdinstvo, savetovanje i usmeravanje u karijeri, tehnologiju i IT, edukaciju za rad i preduzetništvo, edukaciju za održivi razvoj.

⁵⁷MASHT, "Kurrikula Bérthamé pér Arsimin e Mesém tē Larté tē Kosovës," 70.

Opšti koncepti (pojmovi)

- Tehnologija uključujući IKT
- Obrazovanje za rad i preduzetništvo
- Savetovanje i usmeravanje u karijeri
- Obrazovanje za održivi razvoj

Za niže srednje obrazovanje (razred VI – IX), specifični koncepti (pojmovi) oblasti Život i rad su kao u donjoj tabeli.

Niže srednje obrazovanje, specifični koncepti (pojmovi) za oblast Život i rad			
Opis	Merenje	Krojenje	Planiranje
Identifikacija	Ocenjivanje	Kreiranje modela	Pristupanje problema iz različitih perspektiva
Izvršenje	Dizajniranje	Istraživanje	Obrazloženje

Specifični koncepti u oblasti Život i rad za više srednje obrazovanje su:

Više srednje obrazovanje, specifični koncepti za oblast Život i rad			
CV	Computer Equipment	Career System	Access Issues from different perspectives
Business Plan	Communication Network	Sustainable Development	Design (Creativity)
Programming Language	Entrepreneurship	Model Creation	Research
Business	Economics	Career Orientation	Labor Market
Reasoning	Planning	Argumentation	Employer

Za osposobljavanje učenika da doprinose demokratskom životu i tržištu rada, preporučljivo je proširiti oblasti specifičnih koncepata za oblasti Društvo i životna sredina i Život i rad kako bi uključili i koncepte političkog obrazovanja, etike i politike tržišta rada. Fokus bi

uglavnom trebalo biti usresređen na koncepte koji čine vezu između procesa života i rada u demokratskom društvu.

8

PRUŽANJE SAVETOVANJA ZA KARIJERU

Savetovanje za karijeru je tematizovano i u okviru Kurikularnog okvira kao i Osnovnog kutikuluma. MONT je 2012. godine izradilo Strategiju o usmeravanju u karijeri. Međutim, zbog nedostatka obučenih i profesionalnih zvaničnika i savetnika za usmeravanje u karijeri, došlo je do zakašnjenja kod ovog cilja na Kosovu.

U toku 2015. godine, u okviru okruglog stola o ovom pitanju, organizovanim od strane Unapredavanje zapošljavanja mladih (Enhancing Youth

Employment), MONT je razmotrilo nedostatak ovih zvaničnika i nedovoljan angažman. U decembru 2016. godine objavljeno je istraživanje Inicijative za napredak – INPO, koje daje smernice o osnivanju centara za savetovanje u karijeri.⁵⁸

U dokumentima konsultovanim na zvaničnoj internet stranici MONT-a, nisu pronađene nikakve informacije o bilo kojoj inicijativi za osnivanje centara za karijerno savetovanje i usmeravanje.

⁵⁸INPO. Udhézues pér Themelimin e Qendrave pér Orientim né Karriéré. <http://advocacy-center.org/wp-content/uploads/2017/02/Udhezues-per-themelimin-e-Qendrave-per-Orientim-ne-Karriere.pdf>.

9

REZIME I PREPORUKE

Uprkos povećanim naporima za reformu obrazovnog sistema na Kosovu tokom prošle – 2017. godine, u mnogim oblastima još uvek

treba raditi. Veći deficiti biće naglašeni u nastavku, pokušavajući da se poređaju ključna pitanja prema njihovom prioritetu:

Deficiti:

- Nedostatak međuministarske, vladine koordinacije u vezi sa obrazovnim pitanjima.
- Nepoštovanje prioriteta Nacionalne strategije razvoja od strane Vlade.
- Mali budžet za obrazovanje.
- Nedostatak praćenja sproveđenja zakonodavstva na svim nivoima obrazovnog sistema i uskladivanja primarnog i sekundarnog zakonodavstva u oblasti obrazovanja.
- Nerazumevanje postojećeg zakonodavstva o odgovornostima i nadležnostima različitih aktera u pogledu kvaliteta obrazovanja.
- Nekvalifikovani menadžment škole za dužnost direktora u skladu sa zahtevima SPOK-a.
- Neobučeni nastavnici za nastavu po novom kurikulumu i ne funkcionisanje sistema licenciranja i plata nastavnika prema učinku.
- Ne informisani građani o njihovim pravima i dužnostima za osiguranje kvaliteta.
- Nedostatak predmeta političkog obrazovanja, etike i politike tržišta rada,
- Nedostatak svesti kod svih strana o obrazovanju kao javnoj odgovornosti.

Preporuke:

- Trebalo bi uspostaviti nadzorno telo za planiranje obrazovnog sistema, koje bi se sastojao od zvaničnika MONT-a, zvaničnika Ministarstva finansija i zvaničnika Ministarstva ekonomskog razvoja. Ovo telo za praćenje i planiranje istovremeno bi bilo odgovorno za praćenje ostvarivanja državnih ciljeva kako to zahtevaju Nacionalne razvojne strategije.
- Strategija ne može uspeti bez stalnog praćenja i izveštavanja. Međutim, u slučaju neizvršavanja ciljeva prema akcionom planu za određene strategije, trebalo bi da se za takve neuspese odgovara. Ukoliko ne budu osuđeni neuspesi, kašnjenja i stagnacija Kosova će se nastaviti u svim sferama života.
- Za ciljeve postavljene i proglašene kao prioritet od strane Vlade, trebalo bi da postoji raspodela budžeta koja zadovoljava potrebe za postizanjem tih ciljeva. Treba odmah zabraniti neodgovornost i od strane Vlade.
- Trebalo bi postaviti jedno telo, koje je odgovorno za usklađivanje i tumačenje zakonodavstva u oblasti obrazovanja.
- Treba da bude jasno da je odgovornost za obezbeđivanje kvaliteta obrazovanja isključivo zadatak Ministarstva obrazovanja. Za to treba razviti odgovarajuće standarde i smernice i ojačati finansijski i kadrovski Inspektorat obrazovanja.
- Direktori škola moraju biti dobro dokazani i profesionalni menadžeri i da njihov izbor ne bude pod političkim pritiskom.
- Svi nastavnici da se obučavaju za nastavu prema novom kurikulumu i plaćaju prema njihovom učinku. Kosovu nisu potrebni slabi nastavnici. Periodično testiranje znanja i veština nastavnika treba da se sproveđe, kako bi se obezbedila praktična i motivaciona lekcija u skladu sa zahtevima novog kurikuluma.
- Građani treba da shvate da je njihov zadatak insistirati na kvalitet obrazovanja za svoju decu. Javne institucije plaćaju se iz taksi građana i odgovorne su za pružanje kvalitetnih usluga, za koje se plaćaju. Građane treba informisati putem kampanja o njihovim pravima i dužnostima u pogledu osiguranja kvaliteta. Takođe treba organizovati kampanje podizanja svesti o važnosti stručnog obrazovanja i pogrešnih postojećih predrasuda o stručnom obrazovanju.

- Treba pružiti predmete koji podižu političko obrazovanje, etiku i politike tržišta rada. To bi osiguralo da pravi učenici zaista budu aktivni u demokratskom životu i donesu dodatnu vrednost društvu i tržištu rada.
- Svi institucionalni akteri Vlade i Državne uprave trebaju biti svesni da je kvalitet obrazovanja i obrazovanje kao takvo javna odgovornost, za čije bi propuste odgovorne osobe trebale biti kažnjene.

10

REFERENCE

Balkan Insight, Higher Education is Reinforcing Kosovo's Ethnic Divide, <http://www.balkaninsight.com/en/article/higher-education-is-reinforcing-kosovo-s-ethnic-divide-04-04-2017> [accessed 20.09.2018]

Evropa e lirë, «Arsimi prioritet i Qeverisë pas asfaltimit të rrugëve », <https://www.evropaelire.org/a/28238678.html>

INPO, Udhëzues për Themelimin e Qendrave për Orientim në Karrierë.

MASHT. "Kurrikula Bërthamë Për Arsimin e Mesëm Të Lartë Të Kosovës," Gusht 2016.

"Kurrikula Bërthamë Për Arsimin e Mesëm Të Ulët Të Kosovës," Gusht 2016.

"Kurrikula për Arsimin Parshkollar 3–6. 2015,
https://masht.rks-gov.net/uploads/2015/05/kurrikula-e-edukimit-parashkollar-ne- kosove-3-6-vjec_1.pdf

"Plani Strategjik i Arsimit Në Kosovë 2017–2021," 2016

"Raport Vjetor i Vlerësimit," 2018.

Standardet e Zhvillimit UNICEF, https://masht.rks-gov.net/uploads/2015/05/elds-report-alb-for-web_1.pdf

"Strategjia e Sigurimit të Cilësisë për Arsimin Parauniversitar në Kosovë 2016–2020," 2015

MASHT, and ASK. "Statistikat e Arsimit Në Kosovë–2016–17." Sistemi për Menaxhimin e Informatave në Arsim, 2017.

Portali Telegrafi, „Rritjet dhe shkurtimet buxhetore të vitit 2018»,
<https://telegrafi.com/rritjet-dhe-shkurtimet-buxhetore-te-vitit-2018/>

SPHERE, Higher Education in Kosovo.
<https://supporthere.org/page/higher-education-kosovo>
[accessed 20.09.2018]

Qeveria e Kosovës, Zyra për Planifikim Strategjik. “Strategjia Kombetare per Zhvillim 2016-2021,” 2015.

Zakoni

Liqji për Arsimin Parauniversitar në Republikën e Kosovës
[qasur me 22 korrik 2018]

Liqji për Arsimin Parauniversitar në Republikën e Kosovës.
[qasur me 22 korrik 2018]

Liqji për Arsimin në Komuna.

<http://masht.rks-gov.net/uploads/2015/06/9liqji-i-arsimit-ne-komuna2008-03-l068-al-arse-kom.pdf> [qasur me 22 korrik 2018]

Liqji për Vetëqeverisje Lokale.

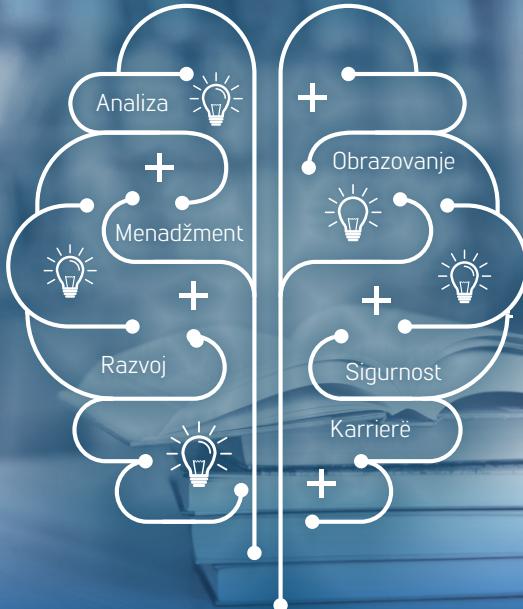
<https://qzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2530>, [qasur me 22 korrik 2018]

Liqji për Inspeksionin e Arsimit në Kosovë.

<http://masht.rks-gov.net/uploads/2015/06/4-2004-37-al.pdf>, [qasur me 22 korrik 2018]

Liqji për Arsimin e Lartë në Kosovë

<https://qzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=2761> [qasur me 20.09.2018]



Analiza kosovskog obrazovnog sistema